

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**SPOR LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE
SPORTMENLİK YÖNELİM DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

Gökçe AVCU

YÜKSEK LİSANS TEZİ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Murat ŞAKAR

TUNCELİ-2023

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**SPOR LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE
SPORTMENLİK YÖNELİM DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

Gökçe AVCU
(220190027)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Murat ŞAKAR

TUNCELİ-2023

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**SPOR LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE
SPORTMENLİK YÖNELİM DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

**Gökçe AVCU
YÜKSEK LİSANS TEZİ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI**

Bu tez 15/12/2023 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından **oybirliği** ile kabul edilmiştir.

İmza	İmza	İmza
Prof. Dr. Vedat ÇINAR (Fırat Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Murat ŞAKAR (Munzur Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Metin YILDIZ (Munzur Üniversitesi)
BAŞKAN	DANIŞMAN	ÜYE

Bu tez, Enstitümüz Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı'nda hazırlanmıştır.

Enstitü Müdürü
Doç. Dr. Murat KORUNUR

NOT: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu”ndaki hükümlere tabidir.

15.12.2023

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

İmza
Gökçe AVCU

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Murat ŞAKAR

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	I
İÇİNDEKİLER	II
TABLolar LİSTESİ.....	III
KISALTMALAR LİSTESİ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT.....	VI
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Problemi	2
1.3. Araştırmanın Amacı	2
1.4. Araştırmanın Önemi.....	2
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	2
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
2. GENEL BİLGİLER.....	4
2.1. Kişilik.....	4
2.1.1. Kişilik ve mizaç	6
2.1.2. Kişilik gelişimine etki eden faktörler.....	6
2.1.3. Beş faktör kişilik modeli.....	7
2.1.3.1. Vicdanlılık.....	8
2.1.3.2. Nevrotiklik	8
2.1.3.3. Deneyime açıklık	8
2.1.3.4. Dışa dönüklük	9
2.1.3.5. Uyumluluk	9
2.1.4. Kişilik ve spor.....	9
2.2. Fair Play.....	12
2.2.1. Uluslararası Fair Play Komitesi	13
2.2.2. Türkiye fair play ödülleri	13
2.3. Sportmenlik.....	14
2.3.1. Sportmenlik davranışlarını kazandırmaya yönelik girişimler.....	17
3.YÖNTEM	20
3.1. Araştırma Modeli	20
3.2. Araştırma Grubu	20
3.3. Veri Toplama Araçları	21
3.4. Verilerin Analizi	21
4.BULGULAR.....	23
5. TARTIŞMA	30
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	36
7. KAYNAKÇA	37
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. 2021 Türkiye fair play ödülleri	14
Tablo 3.1. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları ...	20
Tablo 4.1. On maddeli kişilik ölçeği ve çok boyutlu sportmenlik yönelimi ölçeğine ait betimsel istatistikler	23
Tablo 4.2. Cinsiyet değişkenine göre T-test sonuçları	24
Tablo 4.3. Spor türü değişkenine göre T-test sonuçları.....	25
Tablo 4.4. Aile eğitim düzeyi değişkenine göre One Way ANOVA sonuçları.....	26
Tablo 4.5. Yaş değişkenine göre One Way ANOVA sonuçları.....	27
Tablo 4.6. Değişkenler arası korelasyon analiz sonuçları	28

KISALTMALAR LİSTESİ

FFT	: Beş Faktör Teorisi
CIFP	: Uluslararası Fair Play Komitesi
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
TMOK	: Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, spor lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri ve sportmenlik yönelim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırma evrenini 2022-2023 eğitim-öğretim yılı Elazığ Kaya Karakaya Spor Lisesi öğrencileri (n=217) ve araştırmanın örneklemini ise bu lise içerisinde herhangi bir spor branşı ile aktif olarak ilgilenen gönüllü öğrenciler (n=126) oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama araçları olarak Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği ve On Maddeli Kişilik Ölçeği olmak üzere iki farklı ölçek kullanılmıştır. Katılımcıların cinsiyete göre On Maddeli Kişilik Ölçeği'nin Dışa Dönüklük alt boyutunda erkekler lehine anlamlı farklılık tespit edilmiş ($p<.05$) ve Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin hiçbir alt boyutunda anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p>.05$). Katılımcıların spor türüne göre On Maddeli Kişilik Ölçeği'nin hiçbir alt boyutunda anlamlı farklılık tespit edilememiş ($p>.05$) ve Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin Sosyal Normlara Uyum ve Kurallar ve Yönetime Saygı alt boyutlarında bireysel spor yapanlar lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p<.05$). Katılımcıların aile eğitim düzeyine göre On Maddeli Kişilik Ölçeği'nin ve Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin hiçbir alt boyutunda anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p>.05$). Katılımcıların yaşa göre On Maddeli Kişilik Ölçeği'nin Sorumluluk alt boyutunda anlamlı farklılık tespit edilmiş ($p<.05$) ve Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin hiçbir alt boyutunda anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p>.05$). Sonuç olarak, spor lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri ve sportmenlik yönelimleri üzerinde cinsiyet, yaş ve spor türünün etkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca spor lisesi öğrencilerinin kişilik özelliklerinin orta ve yüksek düzey olduğu, sportmenlik yönelim düzeylerinin yüksek olduğu ve kişilik özellikleri ile sportmenlik yönelimleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Sportmenlik, yönelim, kişilik

ABSTRACT

Investigation Of The Relationship Between Personality Characteristics And Sportsmanship Orientation Levels Of Sports High School Students

The purpose of this study is to examine the relationship between personality traits and sportsmanship orientation levels of sports high school students. The research population consists of 2022-2023 academic year Elazığ Kaya Karakaya Sports High School students (n=217) and the sample of the research consists of volunteer students (n=126) who are actively interested in any sports branch within this high school. Two different scales, the Multidimensional Sportsmanship Orientation Scale and the Ten-Item Personality Scale, were used as data collection tools in the study. According to the gender of the participants, a significant difference was detected in favor of men in the Extraversion sub-dimension of the Ten-Item Personality Scale ($p<.05$) and no significant difference was detected in any sub-dimension of the Multidimensional Sportsmanship Orientation Scale ($p>.05$). No significant difference was detected in any sub-dimension of the Ten-Item Personality Scale according to the participants' sport type ($p>.05$), and a significant difference was detected in favor of those who do individual sports in the sub-dimensions of Compliance with Social Norms and Respect for Rules and Management of the Multidimensional Sportsmanship Orientation Scale ($p<.05$). According to the participants' family education level, no significant difference was detected in any sub-dimensions of the Ten-Item Personality Scale and Multidimensional Sportsmanship Orientation Scale ($p>.05$). According to the age of the participants, a significant difference was detected in the Responsibility sub-dimension of the Ten-Item Personality Scale ($p<.05$) and no significant difference was detected in any sub-dimension of the Multidimensional Sportsmanship Orientation Scale ($p>.05$). As a result, it was determined that gender, age and sport type were effective on the personolativity traits and sportsmanship orientations of sports high school students. In addition, it was determined that the personality traits of sports high school students were at medium and high levels, their sportsmanship orientation levels were high, and there was a positive significant relationship between their personality traits and sportsmanship orientations.

Key words: Sportsmanship, orientation, personality

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Kişilik, her bir insanı zaman ve durumlara göre karakterize eden tutarlı düşünce, duygu ve davranış kalıplarını tanımlar. Dolayısıyla psikolojik nitelikler olarak kişilik, bireyin kalıcı ve ayırt edici duygu, düşünce ve davranış kalıplarına katkıda bulunur (Kemarat ve ark., 2022). Kişilik, kısmen veya tamamen, davranışın altında yatan ve neden-sonuç olarak davranışla ilişkili bir varlık (örneğin bir yapı veya mekanizma) olarak görülür. (Bergner, 2020).

Spor psikolojisinde kişilik özellikleri üzerine yapılan araştırmaların çoğu kişiliği, dışadönüklük, uyumluluk, vicdanlılık, duygusal istikrar ve deneyime açıklık gibi beş özelliğe dayalı olarak düzenleyen Beş Faktör Kişilik Modeli çerçevesinde incelenmiştir (Marchese ve ark., 2022). Beş Faktörlü Kişilik Modeli açısından sporcuların genel profili düşük nevrotiklik, yüksek dışa dönüklük ve vicdanlılık ve ortalama deneyime açıklık ve uyumluluktur. Bununla birlikte kişilik profili aynı zamanda uygulanan spordan da büyük ölçüde etkilenir ve sporcunun kişilik durumu buna bağlıdır. Bu da en uygun kişilik tipini ayırt etmeyi ve tanımlamayı son derece zorlaştırır (Piepiora ve ark., 2021; Huminska-Lisowska ve ark., 2023).

Sporcu kişiliği biyolojik ve kültürel mirasın bir ürünüdür. Bireyin psikolojik yapısını davranışları aracılığıyla ortaya çıkarır. Aslında bu, kişinin toplam davranışının niteliğidir (Mann, 2017). Sporcuların kişilik özellikleri davranışlarını şekillendirmektedir. Kişilik özellikleri olarak kavramsallaştırılan ayırt edici özellikler sporcunun rakiplere, takım arkadaşlarına, görevlilere ve yöneticilere karşı sergilediği davranışları etkileyebilmektedir (Yildiz ve ark., 2018). Bu davranışlardan biri de sportmenliktir. Sportmenlik, bireylerin spor ortamlarında genel olarak kendilerinden beklenen davranış biçimleri açısından farklılık gösterdiği, kalıcı ve nispeten istikrarlı bir özellik veya eğilim olarak kavramsallaştırılabilir (Verma ve Kumar, 2019).

Kişilik özelliklerinin sportmenlik davranışı üzerinde önemli olduğu düşünülmektedir (Gama ve ark., 2020; Dorak ve ark., 2015). Sporcular, stresli veya zorlayıcı koşullar altında performans sergileme yetenekleri ve olumlu davranışlarda bulunma eğilimleri açısından oldukça çeşitlidir. Davranış değişikliğini anlamak ve teşvik etmek için bu kişisel özelliklerin ortaya çıkarılması gerekmektedir.

1.2. Araştırmanın Problemi

Spor lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri ve sportmenlik yönelimi arasında ilişki var mıdır? sorusu bu araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır.

Alt Problemler:

- On Maddeli Kişilik Ölçeği ile ölçülen spor lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri hangi düzeydedir?
- Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği ile ölçülen spor lisesi öğrencilerinin sportmenlik yönelimi hangi düzeydedir?
- Spor lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri yaş, cinsiyet, spor türü ve aile eğitim düzeyine göre değişiklik gösterir mi?
- Spor lisesi öğrencilerinin sportmenlik yönelimleri yaş, cinsiyet, spor türü ve aile eğitim düzeyine göre değişiklik gösterir mi?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada amaç, spor lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri ve sportmenlik yönelimi arasında ilişkinin incelenmesidir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Kişilik özellikleri, kişilerin tutum ve davranışları üzerinde etkili olan önemli bir faktördür. Sporcuların kişilik özelliklerinin tespit edilmesi davranışlarının değerlendirilmesinde katkı sağlayabilir. Bu doğrultuda sporcuların kişilik özelliklerinin belirlenmesi ve adaletli yarışma ve fırsat eşitliğini sağlama yönünde sportmenlik yönelimlerinin incelenmesi önemli görülmektedir.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

- Öğrencilerin araştırmaya gönüllülük esasına göre katıldıkları varsayılmıştır.
- Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan On Maddeli Kişilik Ölçeği ve Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin ölçmek istenen özellikleri ölçtüğü varsayılmıştır.
- Araştırma için belirlenen yöntem, araştırma modeli ve veri toplama tekniklerinin uygun olduğu varsayılmıştır.
- Ölçekleri uygularken öğrencilerin doğru cevapladıkları varsayılmıştır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırma, Elazığ ili ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırma, Elazığ Kaya Karakaya Spor Lisesi öğrencileri ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırma, aktif spor yapan öğrenciler ile sınırlandırılmıştır.
- Öğrencilerin kişilik özellikleri ve sportmenlik yönelimleri ilgili sonuçlar On Maddeli Kişilik Ölçeği ve Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin kapsadığı nitelikler ile sınırlandırılmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Kişilik

Kişilik teorisyenleri, tek bir kişilik tanımı üzerinde anlaşılamamış olsa da çoğu "kişilik" teriminin Yunan dramalarında Romalı aktörlerin giydiği tiyatro maskesine atıf yapan Latince "persona" kelimesinden kaynaklandığı konusunda hemfikirdir. Bu eski Romalı aktörler, sahte bir görünümü ve ya bir rolü yansıtmak amacıyla bir maske (persona) takmışlardır. Kişiliğin bu yüzeysel görüşü elbette kabul edilebilir bir tanım değildir. Psikologlar "kişilik" terimini kullandıklarında insanların oynadıkları rolden çok daha fazlasını kastetmektedir (Feist ve ark., 2006).

Çağdaş kişilik psikolojisinde kişilik, geleneksel düşünce, duygu ve davranışlardaki bireysel farklılıkların altında yatan bir yapı olarak görülür. Bu yapının amacı, bizi tanımlama ve diğer kişilerden ayırma anlamında bizi gerçekten biz yapan yönleri saptamaktır (Kristjansson, 2012).

McCrae ve Costa (1989) kişiliği, farklı durumlarda davranışı açıklayan kalıcı duygusal, kişilerarası, deneyimsel, tutumsal ve motivasyonel stiller olarak tanımlamaktadır. Kişilik; dürtüler, değerler, ilgi alanları ve yetenekler, duygusal kalıplar ve benlik kavramı da dahil olmak üzere bireyin yaşama benzersiz uyumunu oluşturan kalıcı davranışlarını ve özelliklerini ifade eder. Çeşitli teoriler, kişiliğin yapısını ve gelişimini ayrı şekilde açıklar fakat tamamı kişiliğin davranışı belirlemeye yardımcı olduğu konusunda hemfikirdir (URL 1, 2023).

Tüm kişilik teorisyenleri için tek bir tanım kabul edilebilir olmasa da kişiliğin, bir bireyin davranışına hem bireysellik hem de tutarlılık kazandıran nispeten benzersiz ve kalıcı özelliklerden oluşan bir model olduğu söylenebilir (Roberts ve Mroczek, 2008). Özellikler, davranıştaki bireysel farklılıklara, davranışın zaman içindeki tutarlılığına ve durumlar karşısında davranışın istikrarına katkıda bulunur. Özellikler benzersiz olabilir, bazı gruplar için ortak olabilir veya tüm türler tarafından paylaşılabilir, ancak kalıpları her birey için farklıdır. Bu nedenle her insan, bazı açılardan diğerleri gibi olsa da benzersiz bir kişiliğe sahiptir (Feist ve ark., 2006).

Kişilik, insan bireyinin öznelidir, kişinin öznelliğinin örgütlenmesinin en karmaşık ve bütünsel biçimidir. Kişilik; algı, dikkat, hafıza, düşünce, muhakeme, bilinçten duygulara, hislere, ihtiyaçlara ve motivasyonlara, mesleğe, öz-değerlendirmeye, kimlik ve değerlere

kadar uzanan tüm psikolojik süreçleri veya birimleri içeren daha büyük bir organizasyondur (Tintaya Condori, 2019).

Kişilik, kısmen veya tamamen, davranışın altında yatan ve neden-sonuç olarak davranışla ilişkili bir varlık (örneğin bir yapı veya mekanizma) olarak görülür. Kişiliğin incelenmesi, kişinin tümünün incelenmesine tekabül eder. Bir bireyin kişiliği, kişinin eğilimlerini (doğal eğilimlerini veya kişisel eğilimlerini) ve kişinin kendi toplumundaki standart normal kişiden farklı olduğu yolları temsil eden, sergilediği kalıcı özellikler ve tarzlar dizisidir (Bergner, 2020).

Kişilik özellikleri, zaman içinde istikrarlı olan ve farklı durumlarda insanların davranışlarını açıklayan karakteristik, kalıcı düşünce, duygu ve davranış kalıplarına atıfta bulunur (Barrick ve ark., 2005). Kişilik özellikleri zaman içinde sabit kalan, kişinin davranışlarının nedenlerini sağlayan ve doğası gereği psikolojik olan özellikleri ifade eder. Kim olduğumuzu yansıtırlar ve duygusal, davranışsal ve bilişsel tarzımızı belirlerler (Mount ve ark., 2005).

Kişilik özellikleri, kişileri birbirinden ayıran nispeten kalıcı duygu, düşünce, duygu ve davranış kalıpları olarak tanımlanır (Roberts ve Mroczek, 2008). Nispeten istikrarlı doğalarına rağmen, kişilik özellikleri tüm yaşam süresi boyunca değişebilir. Kişilik gelişimiyle ilgili tüm ana teoriler, özellik istikrarı ve değişiminde genlerin ve içsel olgunlaşma süreçlerinin rolünü vurgulamaktadır. Bu tür teoriler yaşam olaylarının, bireylerin duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını değiştirerek yaşam yörüngelerini değiştirebildikleri, kesintiye uğratabildikleri veya yeniden yönlendirebildikleri için kişilik özellikleri üzerinde kalıcı etkilere sahip olduğunu ileri sürmektedir (Bleidorn ve ark., 2018). Kişilik özelliklerini karakterize eden üç kriter vardır (Diener ve Lucas, 2019):

- 1) Tutarlılık: Bir kişilik özelliğine sahip olabilmek için kişilerin bu özelliklerle alakalı davranışlarında durumlar arasında bir şekilde tutarlı olmalıdır. Misal, evde konuşkan olan bireyler iş yerinde de konuşkan olma eğilimi gösterirler.
- 2) Kararlılık: Bir özelliğe sahip bireyler, özellikle ilgili davranışlarda süre içinde bir ölçüde kararlıdır. Misal, 30 yaşında konuşkan olan bireyler 40 yaşında da konuşkan olmaya eğilimli olacaktırlar.
- 3) Bireysel Farklılıklar: İnsanlar, özellikle ilgili davranışlarda birbirlerinden farklılık gösterirler. İki ayak üzerinde yürümek veya konuşmayı kullanmak bir kişilik özelliği değildir. Neredeyse herkes bu faaliyetleri gerçekleştirir ve neredeyse birbirleri arasında hiçbir bireysel farklılık bulunmamaktadır. Fakat bireyler ne kadar aktif oldukları ve ne

sıklıkta konuştukları hususunda farklılık göstermektedir. Bu sebeple ‘konuşkanlık’ ve ‘hareketlilik seviyesi’ gibi kişilik özellikleri mevcuttur.

2.1.1. Kişilik ve mizaç

Tarihsel olarak mizaç ve kişilik oldukça farklı alanlar olarak tasavvur edilmiştir. Mizaç, çok küçük çocuklarda daha çok karakter temelli davranış tarzına (örneğin yoğunluk, tempo, aktivite hızı) atıfta bulunur. Kişilik ise yetişkinlerde psikososyal olarak şekillendirilmiş davranışsal ve bilişsel tercihlerin daha karmaşık bir dizisine atıfta bulunur. Kişilik, mizaçtan daha geniş bir özellik dizisini ifade eder. Çoğu teorisyen, erken çocukluk özelliklerini mizaç olarak düşünürken, benzer özellikler bile çocuklar olgunlaştıkça artan bir şekilde kişiliği temsil eder. Yine de en azından bazı üst düzey davranışsal özelliklere gelince bu klasik ayrımlar yetersiz kalır. Çünkü mizaç olarak tanımlanan özellikler ve kişilik olarak tanımlanan özellikler; hayatın erken dönemlerinde belirgindir, benzer kalıtım derecesine sahiptir, durumlar arası kararlılık gösterir, benzer faktör yapısına sahiptir ve davranışın duygusal ve motivasyonel yönleriyle ilişkili görünmektedir (Nigg, 2006).

Mizaç, kişiliğin bir alt alanı olarak görülür fakat kişilik, belirli inançları, bilişleri ve değerleri kapsayacak şekilde mizacın ötesine uzanır (Evans ve Rothbart 2007). Mizaç ve kişilik özellikleri farklı olmaktan çok benzer görünmektedir. Mizaç özellikleri tanım gereği daha erken ortaya çıkar ve daha dar, daha düşük seviyeli özellikler olma eğilimindedirler. Kişilik özellikleri gibi mizaç özellikleri de deneyimden muaf değildir (Caspi ve ark., 2005). Emde ve Hewitt (2001) tarafından yapılan davranışsal genetik araştırmalar, yaşamın ilk birkaç yılında ölçülen bireysel mizaç farklılıklarının yalnızca kısmen kalıtsal olduğunu ve çevresel deneyimlerden etkilendiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, olumlu ve olumsuz duyguların deneyimlenmesi ve ifade edilmesindeki farklılıklar en önemli mizaç ve kişilik özelliklerinin bazılarının merkezinde yer alır (Caspi ve ark., 2005).

2.1.2. Kişilik gelişimine etki eden faktörler

Çağdaş insan gelişimi teorileri gelişimin üç faktörü olduğunu düşünmektedir; kalıtım, çevre ve yaratıcı güç (Tintaya Condori, 2019):

- 1) Genetik Faktörler: İnsanlar belirli fiziksel yatkınlıkla doğarlar ve bu temelde kişilik yapıları oluşur ve yeniden şekillenir.

- 2) Çevresel Faktörler: Yetişkinlerin desteği ve iş birliği ve çevre tarafından üretilen öğretiler ve deneyimler psikolojik gelişimi etkileyen koşullardır. Aile, okul, medya ve toplumun kültürü kişilik yapılarının oluşmasında ve güçlenmesinde iş birliği yapar.
- 3) Belirleyici Faktörler: İnsani gelişme anlamında bireyin yaratıcı gücü önemlidir. Kişiliğin kendi kendini düzenleme işlevlerine dayalı olarak birey, biyolojik eğilimleri ve sosyal etkileri, onların ihtiyaçları ve hayatın anlamı ve yerine getirilmesiyle ilgili özlemleriyle ilişkili olarak yeniden anlamlandırır ve yeniden işlevlendirir. Bu doğrultuda insan, biyolojik ve sosyal faktörleri yeniden organize eder, kişisel gelişimin yeniden yaratılmasına ve geliştirilmesine etkili ve anlamlı bir şekilde olanak sağlar.

2.1.3. Beş faktör kişilik modeli

Kişilik kuramları, psikanalitik yaklaşımdan özellik yaklaşımlarına doğru ilerleyen bir gelişme (sırasıyla psikanalitik, davranışçı, özellik ve fenomenolojik) göstermiştir (Atak, 2013). Kişiliği açıklama hususunda nice yaklaşım ileri sürülmekle beraber bireysel farklılıklara yoğunlaşan ve gözlenebilen davranış şekillerinden hareketle ortaya konan “özellik yaklaşımı”nın öne çıktığı görülmektedir (Basım ve ark., 2009).

Kişiliğin ölçülmesi ve tanımlanabilmesi için kuramcılar tarafından birçok farklı görüş vardır. Kişiliğin değerlendirilmesi için çoğunlukla kullanılan bir yaklaşım Beş Faktör Kişilik Modeli'dir. Bu model özellik yaklaşımına dayanmakta ve kişiliğin değerlendirilmesinde kişilerin kendilerini ve diğerlerini tanımlamada kullandıkları “sıfatlardan” faydalanılmaktadır (Doğan, 2013). Beş Faktör Teorisi (FFT), kişiliğin hem özellik hem de özellik olmayan yönlerindeki gelişimi ve eğilimsel özelliklerin güdülere ve yaşam anlatılarına dönüştürüldüğü süreçleri anlamak için bir çerçeve olarak sunulmaktadır (Costa ve ark., 2019).

Özelliklere dayalı kişilik yapısını açıklamada faktör analizi, psikologlar tarafından kullanılan en önemli ve etkili yöntemlerden biridir (Zar ve ark., 2022). Kişiliğin yapısını ve devamlılığını incelemek maksadıyla faktör analizini kullanan Robert McCrea ve Paul Costa önce nevrozizm ve dışadönüklük boyutlarına yoğunlaşmış fakat kısa bir zaman sonra deneyime açıklık ismini verdikleri yeni bir boyut keşfetmiştir. 1985 senesine dek üç faktörlü modeli savunan bu iki araştırmacı 1983-1985 seneleri arasında yaptıkları araştırmalar neticesinde kişiliğin ölçülebilmesini sağlayan bir ölçme aracı geliştirmiştir (İnanç ve Yerlikaya, 2011'den akt., Karataş, 2018, s.34). McCrae ve Costa tarafından geliştirilen beş

boyutlu bu ölçme aracı 1990’lardan itibaren sıklıkla kullanılmaktadır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2022’den akt., Sisli, 2022, s.39)

Beş Faktör Kişilik Modeli’ne göre, kişilik beş özellik halinde organize edilebilir; nevrotiklik (olumsuz duygular ve sıkıntı yaşama eğilimi), dışadönüklük (sosyal olma ve olumlu duygular yaşama eğilimi), deneyime açıklık (meraklı olma ve çeşitlilik arama eğilimi), uyumluluk (işbirlikçi ve başkalarını düşünme eğilimi) ve vicdanlılık (kendini disipline etme ve düzenli olma eğilimi) (McCrae ve John, 1992’den akt., Stephan, 2022, s.2). Bu boyutların her biri, belirli kişilik yönleriyle ilişkilidir ve belirli kişilik alt boyutlarını tanımlar.

2.1.3.1. Vicdanlılık

Vicdanlılık, öz disiplin sergileme eğilimi olarak tanımlanır (Redelmeier ve ark., 2021). Yüksek vicdanlılık, dakik ve güvenilebilir bireylerde tanımlanır. Vicdanlılıkta yüksek puan alan bireyler genel olarak güçlü bir görev hissiyatına sahip, iyi organize olan, verimli ve disiplinli bireyler olarak ifade edilir. Vicdanlılıkta düşük puan alan bireyler kesin detaylardan hoşnut olmayan, esnek planları tercih eden, dağınık ve spontane bireyler olarak ifade edilebilir (Rohani, 2017).

2.1.3.2. Nevrotiklik

Nevrotiklik, olumsuz duyguları deneyimleme eğilimi olarak tanımlanır ve sinirlilik ve güven gibi özellikleri içerir (Redelmeier ve ark., 2021). Nevrotiklik, bir kişinin olumsuz duygularının seviyesi ve duygusal istikrarı ile alakalıdır. Nevrotiklik boyutunda yüksek puan alan bireyler kaygı yaşayan, endişelenmeye meyilli, kolayca üzülen ve olumsuz duygusal tepki veren bireyler olarak ifade edilebilir. Düşük puan alan bireyler sakin, rahat, dirençli ve stresli anlarda kolay kolay üzülmeyen bireyler olarak ifade edilebilir (Rohani, 2017).

2.1.3.3. Deneyime açıklık

Deneyime açıklık, çeşitli deneyimler için genel bir takdir olarak tanımlanır ve merak ve dikkatli olma gibi özellikleri içerir (Redelmeier ve ark., 2021). Deneyime açıklığı yüksek bireyler yeni tecrübeler edinmeyi ve yeni şeyler öğrenmeyi seven bireylerdir. Deneyime açıklık faktöründe yüksek puan alan bireyler farklılığa tolerans, deneyime isteklilik, entelektüel merak, sanatsal ilgiler ve duygu derinliği gibi nitelikler gösterirler. Bu faktörde düşük puan alan bireyler genel olarak pratik, realist, geleneksel ve muhafazakar bireyler şeklinde ifade edilirler (Rohani, 2017).

2.1.3.4. Dışa dönüklük

Dışadönüklük, dış dünyayla bağlantı derecesi ile tanımlanır ve dışa dönük ya da yalnız olma gibi özellikleri içerir (Redelmeier ve ark., 2021). Dışadönüklük faktöründe yüksek puan alan bireyler başkalarıyla etkileşime girerek enerji elde eden bireyler şeklinde tanımlanır. Düşük puan alan bireyler (içedönükler) enerjiyi kendilerinden alırlar. Dışadönükler, liderlik vasıflarından hoşlanan, iddialı, arkadaş canlısı ve başkalarıyla çalışmaktan hoşlanan bireyler olarak ifade edilirler. İçedönükler ise sessiz, resmi, çekingen ve tek başına çalışmayı tercih eden ve liderlik rollerinden kaçınan bireyler olarak ifade edilirler (Rohani, 2017).

2.1.3.5. Uyumluluk

Uyumluluk, dostluk ve düşmanlık gibi özellikleri içeren sosyal uyum için genel bir endişe olarak tanımlanır (Redelmeier ve ark., 2021). Uyumluluk, şefkatli, işbirlikçi ve arkadaş canlısı kişiler olarak ifade edilir. Bu bireyler, iyi huylu, memnuniyet oluşturmaya istekli ve sıcakkanlı bireyler şeklinde ifade edilebilir. Uyumluluk faktöründe düşük puan alan bireyler rekabetçi, dik başlı, gururlu ve daha mesafeli bireyler şeklinde ifade edilebilir (Rohani, 2017).

2.1.4. Kişilik ve spor

Spor ve fiziksel aktiviteye katılım zindeliğin beş bileşenini, yani güç, hız, beceri, dayanıklılık ve esnekliği geliştirir. Spor yapmak, sağlıklı ve kontrollü bir şekilde baskı ve gerginliğin atılmasına yardımcı olur. Spor, uyku düzenini ve kaygı düzeylerini iyileştirir ve motor becerileri ve zihin-beden bağlantısını geliştirir. Aynı zamanda spor, depresyonu uzaklaştırır ve birçok fiziksel hastalık riskini azaltır (Ghildiyal, 2015).

Spor, bilişsel, duyuşsal ve psikomotor yönleri içeren kapsamlı bir süreç etkinliğidir. Sporun bilişsel yönleri, sporcunun amaca veya hedefe ulaşmak için eleştirel, mantıksal, sistematik ve analitik düşünme zekasını gerektirir. Kişilik ve tutumun duyuşsal yönleri sosyal ve ahlaki karakterler gerektirir. Sporun psikomotor yönleri, oyuncuların spor faaliyetlerini etkili ve verimli bir şekilde yapmalarına olanak tanıyan fiziksel uygunluk ve sağlık düzeyini gerektirir. Tüm bu yönler, en yüksek performans desteklemek ve sporun doğasını ve hedeflerini daha saygın hale getirmek için birbiriyle ilişkilidir. Günümüz sporunun gelişimi, sadece sağlık ve fitness konularıyla sınırlı kalmayıp, çağın değişimini çok hızlı bir şekilde takip etmektedir (Sugiharto, 2014).

Bireylerin spor vasıtasıyla kendilerini ifade edecekleri bir alanın olması ve bu tür faaliyetlere destek olarak bir sosyalleşme sürecine dahil olmaları psiko-sosyal bakımdan gelişmelerine yardımcı olmaktadır. Bireylerin başarılı olabilme ihtiyacı psiko-sosyal gelişim dahilinde bireyin özgüvenini kazanması veya özgüveninin tazelenmesi açısından önem teşkil etmektedir. Bireyin kişiliği üzerinde sporun etkisi göz önüne alındığında kişilik gelişimi bakımından sporun ne seviyede önem teşkil ettiği ortaya çıkmaktadır. Sportif faaliyetlerin kişilik üzerine etkilerini farklı düşünürler, bilim adamları ve spor ahlakçıları aşağıdaki şekilde şöyle genelleştirmektedir (Küçük ve Koç, 2004):

- Bireysel sporlar öz disiplini geliştirir.
- Takım sporları iş birliğini öğretir.
- Tehlikeli antrenmanlar cesareti artırır.
- Spor, bireyin karakterini şekillendirir.
- Spor erkekçe mücadeleyi öğretir.
- Spor saldırganlık güdülerini sosyal kurallara uygun olarak doğal yolla boşaltmayı öğretir.
- Beden eğitimindeki serbestlik ve zorunlu olmayış öğrenci-öğretici ilişkilerini geliştirerek sporcunun sosyalleşme sürecini kolaylaştırır.
- Bazı spor dalları yüksek iletişim değerlerine sahiptir. Özellikle bedensel temasın olduğu spor dallarında bu daha belirgindir.

Sporun, fiziksel ve psikolojik gelişime bu katkıları dışında kişiliğin de psikolojik iyilik halini ve fiziksel sağlığı etkilediği belirtilmektedir (Özer ve Benet-Martinez, 2006). Özer ve Benet-Martinez (2006), daha olumlu bir kişiliğe sahip, dışadönüklük ve sorumluluk sahibi kişilerin daha uzun yaşama ihtimalinin yüksek olduğunu vurgulamaktadır. Kişilik teorisyenleri düşünme, zeka, algılama, duygular, öğrenme gibi alanlardaki tüm tartışmaların göz önünde bulundurulduğunda, bireyin kişiliğindeki farklılıkların muhtemelen öğrenme, performans ve davranışta insanın motivasyonunu etkileyen en önemli faktör olduğunu vurgulamaktadır (Suciu ve ark., 2021).

İnsan davranışları ihtiyaçlardan doğar. Sportif davranışlar da insanın hareket etme ihtiyacının bir sonucudur. İhtiyacı karşılamaya yönelik davranışların belirleyicisi olan davranış özellikleri, sportif davranışların belirlenmesinde ve yönlendirilmesinde önemli unsurlardır. Bu nedenle sportif davranışlar üzerinde bazı davranış özelliklerinin etkilerinin bilinmesi ve tanımlanması sportif başarıyı beraberinde getirecektir (Eysenck ve Wilson, 1996'dan akt., Tosunoğlu ve ark., 2016).

Sporcu kişiliği biyolojik ve kültürel mirasın bir ürünüdür. Bireyin psikolojik yapısını davranışları aracılığıyla ortaya çıkarır. Aslında bu, kişinin toplam davranışının niteliğidir (Mann, 2017). Kişilik testi puanlarının sporcular ve sporcu olmayanlar arasında ve farklı sporcu popülasyonları arasında ayırım yapabildiği belirtilmiştir. Özellikle sporcuların, sporcu olmayanlara göre sürekli olarak daha yüksek düzeyde dışadönüklük gösterdikleri ve takım sporu sporcuları (ve yüksek riskli spor sporcuları) bireysel spor sporcularına (ve düşük riskli spor sporcularına) göre daha yüksek düzeyde dışadönüklük ve daha düşük vicdanlılık seviyeleri gösterdikleri bildirilmiştir (Allen, 2013).

Spor performansı ve kişilik arasındaki ilişki farklı araştırma tasarımı kullanılarak incelenmiştir. Küçük örneklem araştırmalarından elde edilen veriler, elit ve eğlence düzeyindeki sporcular arasında nispeten çok az kişilik özellikleri farkı olduğunu göstermiştir (Davis ve Mogk, 1994). Bununla birlikte, geniş örneklem araştırmaları, elit sporcuların rekreasyon düzeyindeki sporculara göre daha dışa dönük ve duygusal yönden istikrarlı olmalarına işaret eden önemli farklılıklar göstermiştir (Egloff ve Gruhn, 1996). Ulusal veya uluslararası yarışmalarda yarışan sporcuların, kulüp veya bölgesel yarışmalarda yarışan sporculara göre daha düşük nevroitiklik seviyelerine ve daha yüksek vicdanlılık ve uzlaşmacılığa sahip oldukları bildirilmiştir (Allen ve ark., 2011).

Spor psikologları, spor performansı ve Beş Faktörlü Kişilik Modeli ile ilgili kayda değer araştırmalar yürütmüştür. Kovacs (2008) vicdanlılık ve nevroitikliğin atletik performansla doğrudan bir ilişkisi olduğunu bildirmiştir. Piedmont ve ark., (1999) nevroitiklik ve vicdanlılığın kişilik boyutlarının kadın kolej futbolcuları arasında atletik performansla önemli ölçüde ilişkili olduğunu bildirmiştir.

Sporda yetenek belirleme ve geliştirme literatürüne ilişkin yakın tarihli bir inceleme, kişinin yeteneği ne olursa olsun, kişiliğin atletik başarı ile doğrudan ilişkisinin yüksek olduğunu göstermektedir (Rees ve ark., 2016). Araştırmalarda kişiliğin, insanların bu alana katılımını ve bağlılığını (Allen ve ark., 2013) ve baskı altında performans gösterme yeteneklerini (Mosley ve Laborde, 2016) nasıl etkilediği incelenmiştir. Elit ve elit olmayan sporcular içerisinde daha başarılı sporcuların daha az başarılı sporculara göre daha fazla vicdanlılık, iyimserlik ve umutlu davranış sergilediği belirtilmiştir (Nichols ve ark., 2008).

Spor, aynı zamanda ahlaki değerlerin ve olumlu davranışların geliştirilmesine de olanak sağlar. Spor faaliyetleri, katılımcıların çok çalışmak, adil oynamak, oyunun kurallarına göre oynamak ve başkalarına karşı iyi sportmenlik gibi uygun davranışlar sergilemek gibi değerleri sergilemelerine olanak tanır. Bununla birlikte, ahlaki değerleri

geliştirme fırsatı spora katılım yoluyla mevcut olsa da spora katılımın yalnızca fiziksel aktiviteye odaklanması durumunda gençlerin ahlaki gelişimine de zarar verebileceği unutulmamalıdır. Yani ahlaki davranış, başkalarıyla etkileşimde bulunarak veya kişiye etik davranış öğretilerek öğrenilebilir (Verma ve Kumar, 2019).

Spora katılımın karakteri geliştirebileceği, kişinin sportmenlik konusundaki ahlaki muhakemesini geliştirebileceği ve eğitebileceği belirtilmektedir. Beden eğitimi ve sporun nihai hedefi, karakter mükemmelliğinin ve güçlü ve iyi kişiliğin inşasının eşsiz bir yeri olma rolüdür. Günümüzün en öne çıkan konuları arasında fair play veya sportmenliğin temel bir değer olarak spor alanlarında uygulanması yer almaktadır (Sugiharto, 2014).

2.2. Fair Play

Fair play, sporcuların yarışmalar sırasında zorlaşan koşullar altında dahi kurallara tutarlı, bilinçli ve sabırlı olarak bağlı kalmaları, fırsat eşitliğini bozmamak maksadıyla haksız avantajları kabul etmemeleri, rakibin haksız dezavantajlarından faydalanmaya çalışmamaları, rakibi düşman olarak değil bilakis oyunun gerçekleşmesini sağlayan eşit haklara sahip birey ve partner olarak görmeleri ve değer vermeleri çabalarında kendini göstermektedir (Yıldırım, 2004).

Uluslararası Fair Play Komitesi (CIFP) tarafından yapılan tanıma göre fair play; dürüst davranış ve dürüst oyun şeklinde ifade edilmekle beraber gerçek manası etik üstü davranıştır. Etik davranış, her hususta kuralları saygılı ve dürüst bir şekilde uygulamak demektir. Fair play ise tüm bunların ötesinde bireysel hırsları ve menfaatleri baskılayarak yaşamda üstün insan ruhunu ortaya koymaktır (URL-2, 2023).

Fair play kavramı ilk olarak insan onuruna gösterilen saygının ifadesi olarak ortaya çıkmıştır. Sporun her türü ve her aşamasında dürüstçe ve hakça oyun oynamanın ereksel bir ahlaki ilkesi olarak kendini kabul ettirmiştir. Fair play kavramı spora indirgenildiğinde rakibe saygı, kurallara bağlılık, dürüst oyun, haksız avantaj durumlarından kaçınma ve rakibin haksız dezavantajlarından faydalanmaya çalışmama, rakibi yenmekten değil rakiple beraber olmaktan zevk alma, takımınızın attığı gol kadar takımınıza atılan gölün de güzelliğini takdir etmeyi ilke olarak benimsemek anlamını ifade etmektedir (Pehlivan, 2004).

Fair play, sadece sporun ayrılmaz bir parçası değil aynı zamanda günlük hayatla da alakalı olan bir dizi temel değeri içeren ve bünyesinde barındıran karmaşık bir kavramdır. Sahada ve saha dışında eşitlik, dayanışma, hoşgörü, adil rekabet, saygı, dostluk, takım ruhu,

dopingsiz spor, bütünlük, özen, mükemmellik, yazılı ve yazılı olmayan kurallara saygı hem deneyimlenebilen hem de öğrenilebilen fair play'in yapı taşlarıdır (URL-2, 2023).

İngilizce bir ifade olan fair play'in sporda centilmenlik manasına geldiği dünyanın tüm halkları tarafından bilinmektedir (Pehlivan, 2004). Sporda centilmenlik Türkiye'de daha yaygın olarak 'sportmenlik' kavramı olarak kullanılmaktadır (Koç, 2013).

2.2.1. Uluslararası Fair Play Komitesi

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ve bir dizi uluslararası spor yönetim organı tarafından 1963'te Paris'de kurulduğundan bu yana CIFP'nin amacı, fair play'in dünya çapında savunulması ve teşvik edilmesidir. CIFP'nin faaliyetleri, spor ve eğitim alanındaki ulusal ve uluslararası kuruluşlara ve profesyonel sporculara, özellikle çocuklar, ergenler ve onları eğitmekle görevli olan antrenörler ve antrenörlere yöneliktir. Adil oyunu desteklemede, adil oyun değerlerinin daha iyi anlaşılmasını teşvik etmede ve olumsuz davranışları önlemede önemli bir eğitici rolü vardır. Bakanlıklar, olimpiyat komiteleri, spor federasyonları, medya ve spor basın dernekleri gibi farklı ulusal yönetim organlarıyla işbirliği dahilinde ulusal fair play komitelerinin kurulmasını teşvik eder ve memnuniyetle karşılar (URL-2, 2023).

2.2.2. Türkiye fair play ödülleri

CIFP, spor dünyasının içinde veya dışında gerçekleştirilen fair play eylemlerini onurlandırmak ve bunlara dikkat çekmek için her yıl fair play'in mükemmel elçileri olduklarını kanıtlamış kişilere fair play ödülleri vermektedir (URL-2, 2023; URL-3, 2023). Fair play ödülleri Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (TMOK) tarafından her sene düzenlenen törenle verilmektedir. Fair play idrakının ülke genelinde yaygınlaşması amacıyla örnek davranışlar gösteren birey ve kuruluşların takdir ve teşvik edilmeleri ve gençlerin bu doğrultuda özendirilmeleri maksadıyla fair play ödülleri kişi veya kuruluşlar aday olarak gösterilmektedir. Kazananlar Sportif Davranış, Sportif Kariyer ve Sportif Tanıtım dallarında Büyük Ödül, Şeref Diploması ve Kutlama Mektubu ile ödüllendirilmektedir. Toplumsal Fair Play Ödülü, TMOK Yönetim Kurulu tarafından ilgili yılda gerçekleşen bir olay/davranış olması durumunda verilmektedir. Türkiye Fair Play Ödülü'nü kazananlar içinden birçok isim, sergiledikleri davranışlar, yaptıkları çalışmalar ve verdikleri hizmetlerle Dünya Fair Play Konseyi ve Avrupa Fair Play Birliği tarafından da 1983 yılından bu yana dünya ve

Avrupa ödülleri ile onurlandırılmışlardır (URL-3, 2023). Türkiye 2021 fair play ödülleri ait bilgilere Tablo 2.1 'de yer verilmiştir (URL-3, 2023).

Tablo 2.1. 2021 Türkiye fair play ödülleri

2021	Büyük Ödül	Şeref Diploması	Kutlama Mektubu
Sportif Tanıtım Dalı	Yıldızların Yolu Programı-TRT1	James Gibson MBE-Yüzme Antrenörü Serbay ŞENKAL-GS TV Spikeri	Seçkin Yıldız-Polis Memuru Savaş Eskigülek-Voleybolaktüel.com Genel Yayın Yönetmeni
Sportif Davranış Dalı	Mustafa Denizli Teknik Direktör	Ahmet Önder Milli Sporcu Önder KARAVELİ-Beşiktaş JK Teknik Direktörü	Mervenur USLUER ve Elis ÖZBAY-U23 Kürek Milli Takımı Ensar ÖZTÜRK- Öğrenci Sporcu Hışman ÇİZİK-Jockey
Sportif Kariyer Dalı	Mete GAZOZ-Olimpiyat Şampiyonu Milli Okçu	Eda ERDEM DÜNDAR-Fenerbahçe ve Kadın Voleybol Milli Takım Kaptanı Zafer AKYOL-TRT Spikeri	Emre TİLEV- Spor Spikeri Gülşah AKKAYA-Milli Basketbolcu
TMOK Toplumsal Fair Play Ödülü	Özlem TÜRECİ ve Uğur ŞAHİN-Biontech'in Kurucuları		

2.3. Sportmenlik

Sportmenlik, sporun ruhudur. Sportmenlik, hem toplumsal etkileşimde adalet ve dürüstlüğün ruhu olan sporda hem de pozitif ve dinamik ahlaklı toplumda bir ruh, tutum ve davranıştır. Sportmenliğin tanımlanmasına yönelik araştırmalar yol gösterici olmasına rağmen evrensel olarak kabul edilebilecek bir tanımı bulunmamaktadır (Sugiharto, 2014).

Sporda centilmenlik kavramı Türkiye’de sportmenlik kavramı olarak daha yaygın kullanılmaktadır. Sportmenlik, cömertlik, kibarlık, asillik, onurluluk, sabırlılık, ortaklık, cesaretlilik, samiyet, öz kontrol, özgüven, başkalarını küçümsememe ve fikirlerine saygı duyma gibi birçok özelliği barındırır (Koç, 2013).

Sportmenlik, bir spor ya da aktivitenin kendisi için, adalet, etik, saygı ve kişinin rakipleriyle dostluk duygusu göz önünde bulundurularak zevk alınmasına yönelik bir istek ya da ahlakıdır. Sportmenlik, bireylerin spor ortamlarında genel olarak kendilerinden

beklenen davranış biçimleri açısından farklılık gösterdiği, kalıcı ve nispeten istikrarlı bir özellik veya eğilim olarak kavramsallaştırılabilir. Genel olarak sportmenlik, adalet, öz kontrol, cesaret ve sebat gibi erdemleri ifade eder ve adil davranmak, başkalarıyla ilişkilerde öz kontrolü sürdürmek ve hem otoriteye hem de rakiplere saygı göstermek gibi kişilerarası kavramlarla ilişkilendirilir (Verma ve Kumar, 2019).

Rekabet ayrılmaz bir şekilde sportmenlikle bağlantılıdır. Psikologlar, insanların rekabete yönelik iki yönelimi arasında ayrım yapar; ego yönelimi ve görev yönelimi. Ego yönelimiyle yönlendirilen bireyler, rakiplerini yenmek için rekabet etmeyi seçerler. Kazanarak üstünlüklerini teyit etmeye ve sergilemeye çalışırlar. Güçlü ego yönelimlerine sahip bireyler için kazanmak, hile yapmak veya rakiplerini incitmek anlamına gelse bile her ne pahasına olursa olsun elde edilir. Diğer insanlar görev yönelimiyle yönlendirilirler. Güçlü görev yönelimine sahip rakipler, enerjilerini kazanmaya değil eldeki göreve yoğunlaştırırlar. Bu bireyler becerilerini sürekli olarak geliştirmek amacıyla rekabete girmeyi seçerler (Goldstein ve Iso-Ahola, 2006).

Sportmenliği analiz etmek için en sık kullanılan teoriler Vallerand ve ark., (1996) ve Vallerand ve ark., (1997) tarafından özetlenen sportmenliğin sosyal ve psikolojik bakış açısidir. Bu sosyal ve psikolojik bakış açısına göre, sportmenlik beş boyutta işlevselleştirilir (Burgueno ve Medina-Casabon, 2020):

- 1) Sosyal geleneklere saygı; iyi bir kazanan ve kaybeden olmanın yanı sıra bir maçtan sonra rakiplerle el sıkışmak, rakiplerin iyi performansını kabul etmek gibi sosyal geleneklere saygı,
- 2) Kurallara ve hakemlere saygı; sporcunun kurallara uyma ve hakemlerin verdiği kararlara katılmasa dahi uyma konusundaki ilgi ve endişesini yansıtan kurallara ve hakeme saygı,
- 3) Rakibe saygı; rakiplere yönelik ilgi, endişe ve düşüncüyü yansıtan rakiplere saygı,
- 4) Kişinin spora olan tam bağlılığı; oyuncunun çaba, katılım, başarısızlıkların kabulü ve becerilerini geliştirmeye yönelik çabası açısından spora tam bağlılığı,
- 5) Spora olumsuz yaklaşım; oyuncunun bir hata yaptıktan sonra rahatsız edici davranışlarının yanı sıra katılımını bireysel ödüller ve kupalarla koşullandırma.

Bu boyutlar sporcuların aşağıdaki yollarla oyunlarının tüm yönlerine saygı duyma eğilimlerini içerir (Stewart, 2014):

- Kuralları uymak,
- Görevlilere itaat etmek,
- Başkalarına saygılı davranmak,

- Kendine saygı duymak,
- Yarışmayı kendisi ve başkaları için adil ve güler hale getirmek için elinden gelenin en iyisini yapmak,
- Ne pahasına olursa olsun kazan yaklaşımından kaçınmak.

Sporun teşvik ettiği varsayılan bir erdem, sportmenliktir (Ommudsen ve ark., 2003). Özünde bir spor katılımcısı, iyi oynamaya ve zafer için çabalamaya çalıştığında rakibe karşı haksız bir avantaj elde etmekten kaçındığında ve galibiyet ve yenilginin ardından nezaketle tepki verdiğinde sportmenlik gösterir (Lemyre ve ark., 2002).

Sportmenlik, toplum içinde beklenen davranışsal normları ve gelenekleri (örneğin, kurallara uyma, dürüst olma) ve ayrıca başkalarının fiziksel ve psikolojik iyiliğiyle ilgili endişeleri (örneğin, başkalarıyla alay etme, başkalarını fiziksel olarak incitme) tasvir eder. Özetle sportmenlik, belirli bir spora katılan kişilere ve kurallara saygı, adalet, dürüstlük ve sorumluluğu içerir. Bir yanda sporun genç sporcuların ahlaki gelişimine katkıda bulunduğu dair ortak bir yazgan vardır. Çünkü sporun temelleri adalet ve esenlik kaygısını yansıtır. Bu anlamda spor, fair play ve sportmenliği öğretmek ve öğrenmek için uygun bir gelişimsel bağlamdır (Cruz ve ark., 2017).

Spor bağlamında sosyal olarak yetkin oyuncular birbirlerinin performansını destekler, rakip takımlara ve yetkililere saygı gösterir, şikayet etmeden kayıpları kabul eder ve övünmeden zaferi varsayar. Sosyal açıdan yetersiz oyuncular, kendilerine ve başkalarına yönelik aşağılayıcı ifadelerde bulunur, diğer oyuncuları eleştirir ve alay eder ve yetkililerle tartışır. Resmileştirilmiş sporların, spor sahasındaki bu tür uygunsuz sosyal davranışlar için genellikle belirli kuralları vardır (Vidoni ve Ward, 2006).

Spor, bazı insan yetenek veya becerilerinin sergilendiği ve katılımcıların diğerlerine karşı rekabet edebilmek için kurallara uyduğu kurumsallaşmış bir sosyal uygulamadır. Sporun eğitsel bir toplumsal işlevi vardır. Gençlik sporu, kişinin spora özgü becerilerin ötesinde gelişimine katkıda bulunan bir öğrenme bağlamı olarak sunulur. Bu nedenle sportif rekabet, fair play'in temel unsuru olarak anlaşılmaktadır. Kazanma arzusu, sporcuların etik ve ahlaki sınırlarını sınamaktadır. Rekabet, sporcuların sadece kendilerini geliştirmelerine ve yetenek ve becerilerinin yeni sınırlarını keşfetmelerine izin vermez, aynı zamanda kazanmak veya kendilerini geliştirmek için ahlaki olarak ne kadar ileri gitmeye istekli olduklarını öğrenmelerini sağlar. Bu anlamda rekabet düzeyi ne kadar yüksekse, fair play'in değeri de o kadar yüksektir (Serrano ve ark., 2021).

Yüksek performanslı bir sporcu için kazanma baskısı tamamen farklı bir etki yaratır. Günümüzün spor kültürü, özellikle elit sporun temeli, rekabet ve kazanma fikrine büyük önem vermekte ve bunun sonucunda sportmenlik ikinci planda kalmaktadır. Tüm spor dallarında olmasa da çoğunda elit seviyedeki sporcular sportmenliğin standartlarını belirlemekte ve isteseler de istemeseler de toplumda lider ve rol model olarak görülmektedir (Verma ve Kumar, 2019).

Elit sporcular toplumda belirli bir ağırlığa sahip, diğer insanların ulaşamayacağı alanlara nüfuz eden, sözde şöhrete ve gelire erişen karakterler haline gelir ki, onlar için zafere ulaşmak sadece zaferle dolu olmayı değil aynı zamanda en iyi olmayı da ima eder. Dolayısıyla sonuç etrafında oluşan bu beklenti kümesi, sporcunun başarıya giden yolda hile yapmasına yol açabilir (Vargas-Mendoza ve ark., 2018).

Sportmenlik veya fair play ahlaki akıl yürütmeye yakından ilişkilidir. Dolayısıyla orta veya yüksek temaslı sporlara katılımın da fair play görüş ve davranışları üzerinde olumsuz bir etkisi olmaktadır. Farklı araştırmalar, kişinin katıldığı kategori arttıkça (çocuklar, öğrenciler ve gençler) zafere daha fazla önem verildiğini ve sert oyuna daha fazla izin verildiğini ortaya çıkarmıştır (Estrada ve ark., 2007).

Egzersiz en önemli amaçları arasında kişinin sağlığını iyileştirme, hastalıkları önleme, boş zaman geçirme, dinlenme gelir. Ancak konu spor olduğunda egzersizin anlamı rekabet gücü niteliğini kazanır. Rekreasyonel bir sporcu için yani olağanüstü bir çaba harcamadan ve büyük bir zaman yatırımı yapmadan belirli bir sporu gerçekten yapan veya mesleki hayatı spora bağlı olmayan bir kişi, o aktivitede kendini fiziksel, duygusal ve zihinsel yeteneklerini geliştirmek için bir fırsat bulur. Aksine, yüksek performanslı bir sporcu olduğunuzda kazanma baskısı tamamen farklı bir etki yaratır. Galibiyet, o spor dalındaki sporcular loncasından tüm ülkeye ve hatta dünyaya kadar pek çok kişi için ilgi odağı olmak anlamına gelir. Dolayısıyla bu ve benzeri beklentiler kümesi, sporcunun başarıya giden yolda hile yapmasına yol açabilir (Vargas-Mendoza ve ark., 2018). Bu nedenle sporcuların bu davranışları sergilemesine yönelik önleyici müdahale programları gerekebilir.

2.3.1. Sportmenlik davranışlarını kazandırmaya yönelik girişimler

Sportmenlik için ortak fikir, spor faaliyetinde bulunan bir kişiye yakışan bir davranış olduğudur. Bu nedenle sportmenliğin doğasını karakterize etmek ve dolayısıyla önemini aydınlatmak için birçok girişimde bulunulmuştur.

Organize takım sporları, genç hedef kitleye okul bağlamı dışında ulaşma ve sosyal-duygusal yeterlilikleri geliştirmeye ve saldırgan davranışları doğal yaşam ortamında önlemeye yönelik önleyici müdahale tedbirleri uygulama fırsatları sunmaktadır. Bunun bir örneği, futbol ve futbol gibi organize takım sporları için disiplinler arası ve teorik olarak bilgilendirilmiş bir Alman programı olan Fairplayer.Sport'tur (Hess ve ark., 2015). Evrensel önleyici müdahale programı Fairplayer.Sport'un ana hedefleri, futbol oynayan çocuklarda saldırgan davranışları önlemek ve adil oyunla ilgili sosyal-duygusal ve ahlaki yeterliliği teşvik etmektir. Fairplayer.Sport eğitimi sırasında çocukların adil davranış konusunda ortak bir anlayışa sahip olmaları ve aynı kurallara ve hedeflere uymalarını sağlayan bir giriş aşamasından sonra erken ergenler düzenli eğitim süresi boyunca programın egzersizlerini ardışık adımlarla gerçekleştirirler. Programın alıştırmaları şu konularla ilgilidir; kişisel farkındalık, duygu düzenleme, bakış açısı edinme, empati, işbirliği ve adil oyun. Programda bilişsel-davranışsal yöntemler, empati ve duygu düzenleme eğitimlerinin yanı sıra sosyal beceri eğitimleri de yer almaktadır. Bu konularla ilgili sosyal-duygusal becerilerin teşvik edilmesi, ergenlerin zorlu durumlarda (örneğin, dışlanma, dezavantaj veya provokasyon deneyimleri) dürtüsel/saldırgan davranışları sırasıyla kontrol etmesini, bastırmasını ve bunun yerine sosyal olarak kabul edilebilir uygun davranış performansı sergilemesini sağlar (Scheithauer ve ark., 2020).

Prieto (2017) genç futbolcuları hedef alan fair play/sportmenliği teşvik etmek ve bunların etkinliğini doğrulamak için bir müdahale modeli tasarlamıştır. Yaşları 10 ile 12 arasında (n=184) futbolcudan oluşan bir örnekleme iki sezon üst üste (2011-2012 ve 2012-2013) 10 haftalık bir değerler eğitimi programı tasarlamış ve uygulamıştır. Araştırma, eğitim programına dahil olmayanlarla karşılaştırıldığında programa katılanların başarısızlığa karşı tutumları, rakiplerine karşı nezaketleri, sakatlanan oyunculara dikkat ve ilgileri ve hata yaptığında hakeme saygı duymak özelliklerinin önemli ölçüde geliştiğini bildirmiştir. Sonuçlar, futbolda değer kaybı eğilimini önleyici bir faktör olarak spor planlamasında eğitim programlarına yer verilmesinin faydalı olduğunu ortaya koymaktadır.

Burgueno ve Medina-Casabon (2020) beden eğitiminin ana hedeflerinden bir tanesinin öğrencilerin ahlaki ve etik alanını geliştirmek olduğunu savunmaktadır. Bu doğrultuda, beden eğitimi alanındaki lise öğrencilerinden oluşan bir örnekleme spor eğitim müdahale programı ile geleneksel öğretim müdahale programının sportmenlik yönelimi üzerine etkisini incelemiştir. Sonuçlar, spor eğitim müdahalesinin sosyal geleneklere saygı, kurallara ve hakemlere saygı, tam bağlılık ve rakiplere saygı düzeyini önemli ölçüde

artırdığını göstermektedir. Aynı zamanda sonuçlar spor eğitim müdahalesinin, okul beden eğitimi bağlamında sportmenlik yönelimlerinin geliştirilmesi yoluyla lise öğrencilerinin ahlaki ve etik eğitimini en iyi şekilde teşvik etmek için beden eğitimi öğretmenleri tarafından dikkate alınması gereken etkili bir pedagojik model olduğunu ortaya koymaktadır.

Mathner ve ark., (2010) üniversite içi spor etkinliklerine katılan öğrencilerin davranışları üzerine sportmenlik eğitim programının potansiyel etkisini incelemek için müdahale programı tasarlamıştır. Sportmenlik dışı olayların azaltılması amacıyla ve üniversitenin okul içi spor programına katılımın zorunlu bir unsuru olarak, tüm okul içi sporcuların bir sportmenlik eğitim programını tamamlamaları zorunlu kılınmıştır. Tanımlayıcı istatistikler, sportmenlik dışı davranışların toplam sayısının iki akademik dönemde azaldığını göstermiştir. Ancak bağımsız t testi, bu süre zarfında sportmenlik dışı olayların algılanan ciddiyetinde anlamlı bir fark olmadığını ortaya çıkarmıştır.

Goldstein ve Iso-Ahola, (2006) gençler için sporda daha iyi bir ortam yaratmak amacıyla aşağıdaki uygulamaların benimsenmesi önermektedir;

- Sporcuların, antrenörlerin, yetkililerin, ebeveynlerin ve yöneticilerin saygı, adalet, nezaket, dürüstlük ve sorumluluk gibi temel değerlere bağlı kalması zorunlu kılınmalı,
- Sportmenlik ve etik davranışla ilgili yazılı politika ve prosedürlere sıkı sıkıya bağlı kalma zorunlu kılınmalı ve politika ve prosedürler katılımcılara, antrenörlere, yetkililere, ebeveynlere ve yöneticilere sürekli ve agresif bir şekilde iletilmeli,
- Katılımcılara, antrenörlere, yetkililere, ebeveynlere ve yöneticilere spor ve etik davranış eğitimi verilmeli,
- Spor ve etik davranış eğitimi çabalarının etkinliğinin sistematik ve titiz bir şekilde izlenmesi ve değerlendirilmesi üstlenilmedir.

3.YÖNTEM

Araştırma için Munzur Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 30.03.2023 toplantı tarihli 2023/05 toplantı sayılı 07 karar sayılı Etik Kurul onayı alınmıştır. Araştırmaya katılacak bireylere, yapılacak araştırmaya dair yazılı ve sözlü açıklamalar yapılmış ve araştırmaya katılmayı kabul eden kişilerden Araştırmaya Gönüllü Katılımcı Formu ve Veli Onam Formu alınmıştır.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma, spor lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri ile sportmenlik yönelim düzeyleri arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik olduğu için nicel araştırma yönteminde, betimsel nitelikte ilişkisel tarama modelinde bir çalışmadır. Betimsel nitelikte ilişkisel tarama modelindeki çalışmalarda bir olay veya durum olduğu gibi betimlenmekte ve bu olaya veya duruma neden olan değişkenlerin etkisi, ilişkisi ve bu değişkenlerin dereceleri tespit edilmektedir (Kaya ve ark., 2012).

3.2. Araştırma Grubu

Araştırmanın evrenini; 2022-2023 eğitim-öğretim yılı Elazığ Kaya Karakaya Spor Lisesi öğrencileri (n=217) ve araştırmanın örneklemini ise bu lise içerisinde herhangi bir spor branşı ile aktif olarak ilgilenen gönüllü öğrenciler (n=126) oluşturmaktadır.

Tablo 3.1. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları

Değişkenler	Kategoriler	<i>f</i>	%
Yaş	14	21	16.6
	15	41	32.5
	16	32	25.3
	17	32	25.3
Cinsiyet	Kadın	24	19.0
	Erkek	102	80.9
Spor Türü	Takım sporu	70	55.5
	Bireysel spor	56	44.4
Aile Eğitim Düzeyi	Düşük	26	20.6
	Orta	69	54.7
	Yüksek	31	24.6
Toplam		126	100

Not: *f*=frekans dağılımı, %=yüzdelik dağılım

Tablo 3.1'de katılımcılara ait bilgiler verilmiştir. Katılımcılar yaş değişkenine göre %16.6 14 yaş, %32.5 15 yaş, %25.3 16 yaş ve %25.3 17 yaş; cinsiyet değişkenine göre

%19.0 kadın ve %80.9 erkek; spor türü değişkenine göre %55.5 takım sporu ve %44.4 bireysel spor; aile eğitim düzeyi değişkenine göre %20.6 düşük düzey, %54.7 orta düzey ve %24.6 yüksek düzey şeklindedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcılara ait genel bilgilerin yer aldığı araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ve ikinci bölümde Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği ve üçüncü bölümde On Maddeli Kişilik Ölçeği olmak üzere iki farklı ölçek kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından hazırlanan form, katılımcıların yaş, cinsiyet, branşın uygulama alanı (takım ve bireysel spor) ve aile eğitim düzeyine dair bilgilerinden oluşmaktadır.

On-Madde Kişilik Ölçeği: Gosling ve ark., (2003) tarafından geliştirilmiş olan On Maddelik Kişilik Ölçeği, Beş Faktör Kişilik Modeli'ne dayalı bir ölçektir. Atak (2013) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek on maddeden oluşmakta olup her bir maddede benzer anlamı ifade eden iki sıfat bulunur. Ölçek "Deneyime Açıklık (5. ve 10. Madde)", "Yumuşak Başlılık (2. ve 7. Madde)", "Duygusal Dengelilik (4. ve 9. Madde)", "Sorumluluk (3. ve 8. Madde)" ve "Dışadönüklük (1. ve 6. Madde)" olmak üzere beş kişilik özelliğini ölçmektedir. Yedi derecelmeli Likert tipi olan bu ölçekte, her bir alt boyutta iki madde yer almaktadır. Türk kültüründe geçerli ve güvenilir bir ölçme araç olup kişiliği ölçmek için kullanılabilir (Atak, 2013).

Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği: Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği, Vallerand ve ark., (1997) tarafından geliştirilen ve Sezen-Balçıklı (2010) tarafından Türkçe uyarlaması ve geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan bir ölçektir. Ölçek 5'li likert tipi olup, 20 madde ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Boyutlar; "Sosyal Normlara Uyum (1-5. maddeler)", "Kurallar ve Yönetime Saygı (6-10. maddeler)", "Sporda Sorumluluklara Bağlılık (11-15. maddeler)" ve "Rakibe Saygı (16-20. maddeler)" şeklindedir. (Balçıklı, 2010).

3.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizi Jamovi (2.3.28) istatistik programı kullanılarak yapılmıştır. Elde edilen verilere frekans, yüzde, ortalama, standart sapma, medyan, çarpıklık ve basıklık gibi betimsel istatistiksel analizler ve Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Araştırmada veri

normallik varsayımı basıklık-çarpıklık katsayılarına göre değerlendirilmiştir. Tabachnick ve Fidell'e (2013) basıklık ve çarpıklık katsayıları $\pm 1,5$ aralığında olduğunda normallik açısından ciddi bir varsayım ihlali olmadığına işaret etmektedir. Normallik varsayımı sağlandığından verilerin değerlendirilmesinde T-testi ve tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) kullanılmıştır. Sonuçlar %95 güven aralığında anlamlılık $p < 0.05$ olarak değerlendirilmiştir.

4.BULGULAR

Tablo 4.1. On maddeli kişilik ölçeği ve çok boyutlu sportmenlik yönelimi ölçeğine ait betimsel istatistikler

	Alt Boyutlar	Ort.	Med.	SS	Min	Max	Çarpıklık	Basıklık
On Maddeli Kişilik Ölçeği	Dışa Dönüklük	9.60	9.00	2.91	2.00	14.0	-0.3126	-0.392
	Sorumluluk	10.63	11.00	2.66	3.00	14.0	-0.4190	-0.744
	Duygusal Dengelilik	9.65	9.00	2.29	2.00	14.0	-0.0901	0.152
	Yumuşak Başlılık	10.55	11.00	2.15	4.00	14.0	-0.2937	-0.234
	Deneyime Açıklık	10.17	10.00	2.64	5.00	14.0	-0.0880	-1.055
Çok Boyutlu Sportmenlik	Sosyal Normlara Uyum	20.40	21.00	4.25	5.00	25.0	-1.0682	0.992
	Kurallar ve Yönetime Saygı	22.04	23.00	2.96	14.00	25.0	-0.8710	-0.152
	Sporda Sorumluluklara Bağlılık	22.73	24.00	2.60	15.00	25.0	-1.2133	0.589
	Rakibe Saygı	19.34	20.00	4.17	5.00	25.0	-0.7146	0.125

Not: Ort.=Ortalama, Med.=Medyan, SS=Standart sapma, Min.=En düşük değer, Max.=En yüksek değer, Kişilik ölçeğinde; düşük (2,00 ile 5,99 aralığı), orta (6,00 ile 9,99 aralığı), yüksek (10,00 ile 14,00 aralığı) şeklinde yorumlanmıştır. Sportmenlik ölçeğinde; düşük (4,00 ile 9,33 aralığı), orta (9,34 ile 14,66 aralığı), yüksek (14,67 ile 20,00 aralığı) şeklinde yorumlanmıştır.

Tablo 4.1’de On Maddeli Kişilik Ölçeği ve Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği’ne ait betimsel istatistikler verilmiştir. Spor lisesi öğrencilerinin On Maddeli Kişilik Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde Dışa Dönüklük (9.60 ± 2.91) ve Duygusal Dengelilik (9.65 ± 2.29) özellikleri orta düzey olup Sorumluluk (10.63 ± 2.66), Yumuşak Başlılık (10.55 ± 2.15) ve Deneyime Açıklık (10.17 ± 2.64) özellikleri yüksek düzeydedir. Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde Sosyal Normlara Uyum (20.40 ± 4.25), Kurallar ve Yönetime Saygı (22.04 ± 2.96), Sporda Sorumluluklara Bağlılık (22.73 ± 2.60) ve Rakibe Saygı (19.34 ± 4.17) şeklinde tüm özelliklerde yüksek düzeydedir.

Tablo 4.2. Cinsiyet değişkenine göre T-test sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiyet	<i>f</i>	$\bar{X}$	SS	<i>t</i>	P
Dışa Dönüklük	Kadın	24	8,54	3.40	-1.995	0.048*
	Erkek	102	9,84	2.74		
Sorumluluk	Kadın	24	10.08	2.57	-1.132	0.260
	Erkek	102	10.76	2.67		
Duygusal Dengelilik	Kadın	24	9.71	1.92	0.136	0.892
	Erkek	102	9.64	2.37		
Yumuşak Başlılık	Kadın	24	10.13	2.42	-1.073	0.285
	Erkek	102	10.65	2.08		
Deneyime Açıklık	Kadın	24	9.63	2.28	-1.118	0.266
	Erkek	102	10.29	2.71		
Sosyal Normlara Uyum	Kadın	24	19.63	3.89	-0.999	0.320
	Erkek	102	20.59	4.33		
Kurallar ve Yönetime Saygı	Kadın	24	21.92	2.81	-0.225	0.822
	Erkek	102	22.07	3.01		
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	Kadın	24	22.13	2.86	-1.272	0.206
	Erkek	102	22.87	2.52		
Rakibe Saygı	Kadın	24	17.96	4.02	-1.824	0.071
	Erkek	102	19.67	4.15		

Not: * $p < .05$ Anlamlılık düzeyi, *f*=Frekans dağılımı, $\bar{X}$ =Ortalama, SS=Standart sapma,

Tablo 4.2’de cinsiyet değişkenine ilişkin T-test sonuçları verilmiştir. On Maddeli Kişilik Ölçeği’nin Dışa Dönüklük alt boyutunda cinsiyete göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < .05$). Erkeklerin Dışa Dönüklük puanları kadınlara kıyasla yüksektir. On Maddeli Kişilik Ölçeği’nin Sorumluluk, Duygusal Dengelilik, Yumuşak Başlılık ve Deneyime Açıklık alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p > .05$). Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği’nin Rakibe Saygı, Sosyal Normlara Uyum, Kurallar ve Yönetime Saygı ve Sporda Sorumluluklara Bağlılık alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p > .05$).

Tablo 4.3. Spor türü değişkenine göre T-test sonuçları

Alt Boyutlar	Spor Türü	f	$\bar{X}$	SS	t	P
Dışa Dönüklük	Takım	70	9.89	2.81	1.2557	0.212
	Bireysel	56	9.23	3.02		
Sorumluluk	Takım	70	10.63	2.62	-0.0299	0.976
	Bireysel	56	10.64	2.73		
Duygusal Dengelilik	Takım	70	9.66	2.40	0.0347	0.972
	Bireysel	56	9.64	2.16		
Yumuşak Başlılık	Takım	70	10.79	2.02	1.3982	0.165
	Bireysel	56	10.25	2.27		
Deneyime Açıklık	Takım	70	10.16	2.61	-0.0451	0.964
	Bireysel	56	10.18	2.70		
Sosyal Normlara Uyum	Takım	70	19.74	4.46	-1.9778	0.050*
	Bireysel	56	21.23	3.85		
Kurallar ve Yönetime Saygı	Takım	70	21.54	3.14	-2.1801 ^a	0.035*
	Bireysel	56	22.66	2.62		
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	Takım	70	22.81	2.53	0.4052	0.686
	Bireysel	56	22.63	2.70		
Rakibe Saygı	Takım	70	19.11	4.09	-0.6822	0.496
	Bireysel	56	19.63	4.28		

Not: * p < .05 Anlamlılık düzeyi, f=Frekans dağılımı, $\bar{X}$ =Ortalama, SS=Standart sapma, ^aVaryanslar homojen olmadığı için Welch's testi raporlaştırılmıştır.

Tablo 4.3'de spor türü değişkenine ilişkin T-test sonuçları verilmiştir. On Maddeli Kişilik Ölçeği'nin Dışa Dönüklük, Sorumluluk, Duygusal Dengelilik, Yumuşak Başlılık ve Deneyime Açıklık alt boyutlarında spor türüne göre anlamlı farklılık tespit edilememiştir (p>.05). Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin Sosyal Normlara Uyum ve Kurallar ve Yönetime Saygı alt boyutlarında spor türüne göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir (p<.05). Bireysel spor yapanların Sosyal Normlara Uyum ve Kurallar ve Yönetime Saygı puanları takım sporu yapanlara kıyasla yüksektir. Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin Sosyal Normlara Uyum ve Kurallar ve Yönetime Saygı alt boyutlarında spor türüne göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir (p<.05). Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin Sporda Sorumluluklara Bağlılık ve Rakibe Saygı alt boyutlarında spor türüne göre anlamlı farklılık tespit edilememiştir (p>.05).

Tablo 4.4. Aile eğitim düzeyi değişkenine göre One Way ANOVA sonuçları

Alt Boyutlar	Aile Eğitim Düzeyi	<i>f</i>	$\bar{X}$	SS	F	P
Dışa Dönüklük	Düşük	26	10.67	3.67	1.2628	0.315
	Orta	69	9.74	3.00		
	Yüksek	31	8.97	2.44		
Sorumluluk	Düşük	26	11.50	1.97	0.7882	0.474
	Orta	69	10.71	2.57		
	Yüksek	31	10.26	3.01		
Duygusal Dengelilik	Düşük	26	9.50	1.52	0.0673	0.935
	Orta	69	9.70	2.15		
	Yüksek	31	9.55	2.80		
Yumuşak Başlılık	Düşük	26	10.33	1.75	0.4157	0.668
	Orta	69	10.67	1.98		
	Yüksek	31	10.23	2.65		
Deneyime Açıklık	Düşük	26	9.33	2.80	0.9557	0.410
	Orta	69	10.38	2.60		
	Yüksek	31	9.71	2.72		
Sosyal Normlara Uyum	Düşük	26	21.83	3.87	0.6605	0.533
	Orta	69	20.53	4.04		
	Yüksek	31	19.77	4.90		
Kurallar ve Yönetime Saygı	Düşük	26	21.17	2.99	0.2556	0.778
	Orta	69	22.08	2.99		
	Yüksek	31	22.10	2.93		
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	Düşük	26	23.00	1.90	0.4280	0.660
	Orta	69	22.84	2.62		
	Yüksek	31	22.35	2.67		
Rakibe Saygı	Düşük	26	16.50	5.68	0.7650	0.486
	Orta	69	19.47	3.77		
	Yüksek	31	19.52	4.85		

Not: * $p < .05$ Anlamlılık düzeyi, f =Frekans dağılımı, $\bar{X}$ =Ortalama, SS=Standart sapma

Tablo 4.4’de aile eğitim düzeyi değişkenine ilişkin T-test sonuçları verilmiştir. On Maddeli Kişilik Ölçeği’nin Dışa Dönüklük, Sorumluluk, Duygusal Dengelilik, Yumuşak Başlılık ve Deneyime Açıklık alt boyutlarında aile eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p > .05$). Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği’nin Sosyal Normlara Uyum, Kurallar ve Yönetime Saygı ve Sporda Sorumluluklara Bağlılık ve Rakibe Saygı alt boyutlarında aile eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p > .05$).

Tablo 4.5. Yaş değişkenine göre One Way ANOVA sonuçları

Alt Boyutlar	Yaş	<i>f</i>	$\bar{X}$	SS	F	P
Dışa Dönüklük	14	21	8.48	2.62	1.705	0.175
	15	41	9.51	2.77		
	16	32	9.88	3.14		
	17	32	10.16	2.95		
Sorumluluk	14	21	9.00	2.32	4.127	0.010*
	15	41	10.76	2.60		
	16	32	10.84	2.46		
	17	32	11.34	2.79		
Duygusal Dengelilik	14	21	9.19	2.23	0.468	0.705
	15	41	9.73	2.37		
	16	32	9.56	2.12		
	17	32	9.94	2.44		
Yumuşak Başlılık	14	21	10.00	1.67	1.776	0.161
	15	41	10.63	2.06		
	16	32	10.22	2.55		
	17	32	11.13	2.03		
Deneyime Açıklık	14	21	9.33	2.20	2.890	0.042
	15	41	9.68	2.86		
	16	32	10.50	2.75		
	17	32	11.00	2.30		
Sosyal Normlara Uyum	14	21	20.05	5.37	0.610	0.611
	15	41	21.17	4.68		
	16	32	19.97	3.41		
	17	32	20.09	3.62		
Kurallar ve Yönetime Saygı	14	21	21.10	4.00	1.145	0.339
	15	41	22.63	2.57		
	16	32	21.78	2.71		
	17	32	22.16	2.83		
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	14	21	21.38	3.67	1.991	0.125
	15	41	23.27	2.27		
	16	32	23.16	2.22		
	17	32	22.50	2.26		
Rakibe Saygı	14	21	18.57	5.08	0.271	0.846
	15	41	19.73	4.17		
	16	32	19.34	3.60		
	17	32	19.34	4.18		

Not: * $p < .05$ Anlamlılık düzeyi, f =Frekans dağılımı, $\bar{X}$ =Ortalama, SS=Standart sapma, Devam analizlerinde Bonferroni düzeltmesi uygulanarak 0,0125 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır.

Tablo 4.5’de yaş değişkenine ilişkin T-test sonuçları verilmiştir. On Maddeli Kişilik Ölçeği’nin Sorumluluk ve Deneyime Açıklık alt boyutlarında yaş değişkenine göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < .05$). Anlamlı farkın gözlemlendiği alt boyutlarda TukeyHSD ile devam analizleri yürütülmüştür. Devam analizine göre On Maddeli Kişilik Ölçeği’nin Sorumluluk alt boyutunda 14 ile 17 yaş grupları arasında anlamlı fark gözlenmiştir ($t = -3,25$

ve $p=0,008$). 17 yaş grubundaki bireylerin sorumluluk puanları 14 yaş grubuna göre daha yüksektir. On Maddeli Kişilik Ölçeği'nin Deneyime Açıklık alt boyutunda ise devam analizlerinde yaş grupları arasında anlamlı fark gözlenmemiştir ($p>0,0125$). On Maddeli Kişilik Ölçeği'nin Dışa Dönüklük, Duygusal Dengelilik ve Yumuşak Başlılık alt boyutlarında yaş değişkenine göre anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p>.05$). Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin Sosyal Normlara Uyum, Kurallar ve Yönetime Saygı ve Sporda Sorumluluklara Bağlılık ve Rakibe Saygı alt boyutlarında yaş değişkenine göre anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p>.05$).

Tablo 4.6. Değişkenler arası korelasyon analiz sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1 Dışa Dönüklük	-								
2 Sorumluluk	0.41***	-							
3 Duygusal Dengelilik	0.18*	0.33***	-						
4 Yumuşak Başlılık	0.13	0.28**	0.34***	-					
5 Deneyime Açıklık Sosyal	0.37***	0.47***	0.27**	0.38***	-				
6 Normlara Uyum Kurallar ve	0.11	0.25**	0.20*	0.26**	0.25**	-			
7 Yönetime Saygı Sporda	0.16	0.25**	0.32***	0.31***	0.18 *	0.46***	-		
8 Sorumlulukl ara Bağlılık	0.30***	0.31***	0.11	0.20*	0.17*	0.35***	0.46***	-	
9 Rakibe Saygı	0.15	0.21*	0.17*	0.28**	0.19*	0.45***	0.32***	0.27**	-

Not * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$, Cohen'e (1988) göre korelasyon katsayıları, düşük düzey ilişki ($r = ,10$ ile $,29$ aralığı), orta düzey ilişki ($r = ,30$ ile $,49$ aralığı), yüksek düzey ilişki ($r = ,50$ ile $1,00$ aralığı) referans aralığına göre yorumlanmıştır.

Tablo 4.6'da bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenler arası ilişkilere yer verilmiştir. Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin Sosyal Normlara Uyum alt boyutu ile On Maddeli Kişilik Ölçeği'nin Sorumluluk, Duygusal Dengelilik, Yumuşak Başlılık ve Deneyime Açıklık alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır (Sırasıyla $r = .25$ ve $p < .01$; $r = .20$ ve $p < .05$; $r = .26$ ve $p < .01$; $r = .25$ ve $p < .01$). Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin Kurallar ve Yönetime Saygı alt boyutu ile On Maddeli Kişilik Ölçeği'nin Sorumluluk, Duygusal Dengelilik, Yumuşak Başlılık ve Deneyime Açıklık alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır (Sırasıyla $r = .25$ ve $p < .01$; $r = .32$ ve $p < .001$; $r = .31$ ve $p < .001$; $r = .18$ ve $p < .05$). Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin Sporda Sorumluluklara Bağlılık alt boyutu ile On Maddeli Kişilik Ölçeği'nin Dışa Dönüklük,

Sorumluluk, Yumuşak Başlılık ve Deneyime Açıklık alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır (Sırasıyla $r = .30$ ve $p < .001$; $r = .31$ ve $p < .001$; $r = .20$ ve $p < .05$; $r = .17$ ve $p < .05$). Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin Rakibe Saygı alt boyutu ile On Maddeli Kişilik Ölçeği'nin Sorumluluk, Duygusal Dengelilik, Yumuşak Başlılık ve Deneyime Açıklık alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır (Sırasıyla $r = .21$ ve $p < .05$; $r = .17$ ve $p < .05$; $r = .28$ ve $p < .01$; $r = .19$ ve $p < .05$).

5. TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı, spor lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri ve sportmenlik yönelim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmamız kadarıyla spor lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri ile sportmenlik yönelimleri arasındaki ilişki daha önce incelenmemiştir. Araştırmanın ana bulgusu, spor lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri ile sportmenlik yönelim düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğudur. Ayrıca diğer önemli iki bulgu spor lisesi öğrencilerinin kişilik özelliklerinin orta ve yüksek düzey olduğu ve sportmenlik yönelim düzeylerinin yüksek olduğudur. Bu doğrultuda spor lisesi öğrencilerinin sportmenlik anlayışlarının olumlu yönde olduğu söylenebilir. Bunun olası sebebi sporun saygı, öz kontrol , çaba, özerklik ve liderlik gibi değerlerin gelişmesine yol açmasından kaynaklıdır. Bir gencin spor ahlakı gelişimi için önemli olan olumlu insani değerlerin ve davranışların teşvik edilmesi beden eğitimi ve spor alanındaki düzenli öğretim davranışlarının bir parçasıdır ve bir sporcu ahlaki yeterlilikle donatılmalıdır. Pozo ve ark., (2018) daha fazla sportmenliğin çaba, işbirliği, saygı, problem çözme ve çatışma yönetimi gibi kişisel ve sosyal sorumluluk değerleri ile ilişkili olduğunu bildirmiştir.

Sporda kişilik araştırmalarının amaçlarını Martens (1976) iki ana başlıkta birleştirmiştir; birincisi kişiliğin değişimi veya gelişiminde sporsal faaliyetlerin yeri ya da belirleyici rolü, diğeri ise sporsal performansta kişiliğin belirleyici rolüdür (Martens 1976'dan akt., Kuruç ve Bayar, 1997, s.40). Spor yapmak kişilik üzerinde etkilidir ve sporsal faaliyetlerin kişilik değişimi veya gelişimi üzerine yapılan araştırmalar birinci olguyu destekler niteliktedir (Tazegül, 2014; Küçük ve Koç, 2004; Karataş ve ark., 2021). Aynı zamanda araştırmalar sporsal faaliyetlerde sergilenen davranışlarda kişiliğin etkili faktörlerden biri olabileceğini ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularımız (Tablo 3.8) bunu destekler nitelikte olup kişilik özelliklerinin sportmenlik yönelimi üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Altın ve Altın (2022) kişilik özellikleri ile sporda ahlaktan uzaklaşma davranışı arasında ilişki olduğunu ve kişilik özelliklerinin ahlaktan uzaklaşma davranışını yordama etkisinin olduğunu bildirmiştir. Khairi ve ark., (2012) sporda etik davranışların kişilik özelliklerinden doğrudan etkilendiğini bildirmiştir. Sporcular rekabetçi sporlara katıldıklarında, temel kişilik özellikleri kaçınılmaz olarak nasıl davranacaklarına katkıda bulunur. Davranış performansının yordayıcısı olarak kişiliğin önemi psikolojide kabul edilmiştir.

Katılımcıların kişilik özellikleri cinsiyete göre karşılaştırıldığında yalnızca Dışa Dönüklük alt boyutunda erkekler lehine anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p < .05$).

Bu bulgunun olası sebeplerinden biri erkek katılımcı sayısının ($f=102$) kadın katılımcı sayısından ($f=24$) fazla olmasıdır. Erkeklerde yüksek dışadönüklüğün diğer bir olası sebebi ise erkeklerin kadınlardan daha fazla rekabetçi spora ve özellikle de yüksek statü ile ilişkili faaliyetlere (örneğin dövüş sporları, yüksek statü rolleri ve oyun pozisyonları) yönelmesinden kaynaklıdır. Ayrıca spora ilgi ve motivasyon da bu farklılığa sebep olabilir. Erkek ve kadın sporcuların genel olarak motivasyonları özellikle de rekabet güçleri ve risk almaları açısından farklılık söz konusudur. Deaner ve ark., (2016) pek çok toplumda kız çocukları ve kadınların genel olarak erkek çocukları ve erkeklere göre daha az sayıda spora katılım sağladıklarını ve sporda kadınların yetersiz temsilinin daha az sayıda katılımdan ziyade daha az ilgiden kaynaklı olduğunu bildirmiştir. Bu sebepler cinsiyet açısından farklılıklara sebep olabilir. Araştırma grubu aktif sporculardan oluşmaktadır. Genel olarak sporcular, spor yapmayan insanlardan sosyal etkileşimlerini, boyutlarını, kalitelerini, enerji ve aktivite düzeylerini karakterize eden yüksek dışadönüklük ile ayrılırlar (Piepiora ve ark., 2021). Literatürde kişilik özelliklerinin cinsiyete göre değişmediğini bildiren araştırmalar da mevcuttur. Zorlu ve ark., (2020) atletizm branşındaki sporcuların kişilik özelliklerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediğini bildirmiştir. Lopez ve Santelices (2012) elit masa tenisi sporcularının kişilik özelliklerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediğini bildirmiştir. Sporcu grubunun kişilik özelliklerine göre daha iyi değerlendirilebilmesi için kadın ve erkek sporcuların kişilik özellikleri bakımından benzerlikleri ve farklılıklarına yönelik daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Katılımcıların çok boyutlu sportmenlik yönelimleri cinsiyete göre karşılaştırıldığında Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin hiçbir alt boyutunda anlamlı farklılık olmadığı ve ölçeğin tüm alt boyutlarından elde edilen puanlara göre erkeklerin kadınlara kıyasla daha sportmen anlayışta olduğu söylenebilir. Bu bulgunun olası sebeplerinden biri erkek katılımcı sayısının ($f=102$) kadın katılımcı sayısından ($f=24$) fazla olmasıdır. Ulukan (2021) çeşitli dövüş sporlarıyla ilgilenen öğrencilerin (yaş:16,39+0.807) sportmenlik yönelimlerinin Sporda Sorumluluklara Bağlılık ve Rakibe Saygı alt boyutlarında cinsiyete göre erkekler lehine anlamlı farklılık olduğunu ve ölçeğin tamamından elde edilen puana göre erkeklerin kadınlara oranla daha sportmen olduğunu bildirmiştir. Bunun sebebi olarak erkeklerin dövüş sporlarında daha profesyonel yaklaşıma sahip olması ve kadınların duygusal durumlarından kaynaklı kazanma hırslarının daha fazla olması ve bunun sonucu olarak kadınların erkeklere göre daha fazla sportmen dışı davranışlar sergileyebileceği

belirtilmiştir (Ulukan, 2021). Güllü ve Şahin (2018) erkek milli güreşçilerin kadın milli güreşçilere göre Rakibe Saygı yönelimlerinin daha fazla olduğunu bildirmiştir. Bunun sebebi olarak kadınların nispeten daha duygusal olmaları, kadınların yenilme gibi olumsuz durumla karşılaştıklarında duygusallığa bağlı olarak negatif davranışlar gösterme eğilimlerinin fazla olması ve erkeklerin mesleklerini daha profesyonel yapma eğilimleri belirtilmiştir (Güllü ve Şahin, 2018).

Katılımcıların kişilik özellikleri spor türüne göre karşılaştırıldığında On Maddeli Kişilik Ölçeği'nin hiçbir alt boyutunda anlamlı farklılık olmadığı ve ölçek alt boyut puanlarının birbirine oldukça yakın olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun olası sebebi araştırma grubunun dahil olduğu hem bireysel hem de takım sporlarının gerekliliklerinin benzer olması ile açıklanabilir. Yetiştirilen spor disiplini nedeniyle sporcular arasındaki kişilik özellikleri açısından farklılıklar olması da normaldir. Spor branşı kişiliği şekillendirir ve oluşan kişilik özellikleri davranışlarda etkilidir. Bu, spor müsabakalarının özgüllüğü ve spor disiplinlerinin yarışmacılara dayattığı farklı psikolojik gereksinimlerle ilişkilendirilebilir. Kemarat ve ark., (2022) 2020 Tayland Üniversite Oyunları'na katılan toplam 237 üniversite sporcusunun (yaş:18-25) takım ve bireysel spor yapma durumuna göre kişilik özelliklerinin farklılık göstermediğini bildirmiştir. Saygılı ve ark., (2015) düzenli spor yapan öğrencilerin (yaş:14,04±0,5) takım ve bireysel spor yapma durumuna göre kişilik özelliklerinin farklılık göstermediğini bildirmiştir. Bunun sebebi olarak araştırmaya katılan öğrencilerin alt yapı sporcuları olduğu ve bu nedenle branşlara göre kişilik özelliklerinin henüz şekillenememesi belirtilmiştir (Saygılı ve ark., 2015).

Katılımcıların çok boyutlu sportmenlik yönelimleri spor türüne göre karşılaştırıldığında takım ve bireysel spor yapanlar arasında Sosyal Normlara Uyum ve Kurallar ve Yönetime Saygı alt boyutlarında anlamlı farklılık olduğu ve bu farklılığın bireysel spor yapanlar lehine olduğu görülmektedir. Takım ve bireysel spor yapanlar arasında etik algı açısından farklılık, antrenörlerin farklı alanlardaki farklı yaklaşımlarından ve kişisel gelişim yerine sportif başarıya vurgu yapmalarından kaynaklanıyor olabilir (Yaffe ve ark., 2021). Güngör ve ark., (2022) Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören sporcu öğrencilerin (yaş:21.22±5.21) takım ve bireysel spor yapma durumuna göre sportmenlik yönelimlerinin farklılık göstermediğini bildirmiştir. Bunun sebebi olarak sportmenlik yöneliminin kişinin ilgilendiği spor branşından ziyade karakteristik özellikleriyle şekillendiği belirtilmiştir (Güngör ve ark., 2022). Yalçın ve ark., (2020) Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören amatör sporcuların (18-27 yaş) takım ve bireysel spor yapma

durumuna göre sportmenlik yönelimlerinin farklılık göstermediğini bildirmiştir. Bu sonucun araştırmamızla örtüşmemesinin olası nedenleri örneklem grubu farklılığı (yaş, eğitim düzeyi) ve spor türünde (bireysel ve takım) farklı branşları yapmalarındandır. Farklı sporların farklı fiziksel ve zihinsel uygulama gereksinimleri vardır. Aynı spor türünün kuralları altında bile farklı mevkilerin farklı gereksinimleri vardır. Çeşitli spor aktivitelerinin kural yapıları, farklı sosyal iletişim türlerini ve davranışları teşvik eder (Liu ve ark., 2023).

Katılımcıların kişilik özellikleri yaşa göre karşılaştırıldığında yaş arttıkça kişilik özellik puanlarının arttığı ve yalnızca Sorumluluk alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu ve bu farkın 14 ile 17 yaş arasında 17 yaş lehine olduğu tespit edilmiştir. Diğer alt boyutlarda farklılık olmamasının olası nedeni katılımcıların yaşının birbirine çok yakın olmasındandır. Karabağ (2019) spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin yaşa göre karşılaştırıldığında yalnızca Öz Denetim (Sorumluluk) alt boyutunda farklılık olduğunu ve bu farklılığın 14 ile 17 yaş arasında 17 yaş lehine olduğunu bildirmiştir. Bu bulgu araştırma sonuçlarımız ile benzer olsa da araştırma grubu açısından farklılık taşımaktadır. Sonuç olarak her iki çalışmada da yaş arttıkça sorumluluk duygusunun belirgin bir şekilde arttığı gözlenmektedir. Eraslan (2015) Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrencilerin yaş gruplarına göre kişilik özelliklerinin farklılık göstermediğini bildirmiştir. Bu bulgu ile araştırma sonuçlarımızın benzer olmamasının olası nedeni araştırma grubunun üniversitede eğitim gören yaşça büyük bireylerden oluşmasındandır. Yaşam süresine, öz farkındalığa, sosyal çevreye, eğitim düzeyine bağlı olarak kişi belirli bir tecrübeye ve birikime sahip olabilir ve bu da kişilik özelliklerine farklı yansıyabilir. Aynı zamanda Brinkman, (2013) sporcularda önemli ölçüde daha yüksek sorumluluk sahibi kişilik faktörünün olduğunu bildirmiştir. Sorumluluğu yüksek olan bireyler hedeflerine ulaşma konusunda daha kararlı ve motive olurlar, aynı zamanda güvenilirler ve öz kontrolleri daha yüksektir (Brinkman, 2013).

Katılımcıların çok boyutlu sportmenlik yönelimleri yaşa göre karşılaştırıldığında Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin hiçbir alt boyutunda anlamlı farklılık olmadığı ve spor lisesi öğrencilerinin yaşa bağlı olmaksızın sportmenlik yönelimlerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bunun olası nedeni araştırma grubunun spor lisesi öğrencilerinden aktif spor yapan bireylerden oluşmasındandır. Çünkü sporun, sosyal beceriler üzerinde etkisi vardır ve uygun şekilde kullanıldığında kurallar, düzenlemeler ve hedeflerle ilgili rekabeti, işbirliğini, rol yapmayı ve disiplini öğretebilir. Gül ve Bingöl (2022) spor lisesi öğrencilerinin sportmenlik algı düzeyini incelemiş ve öğrencilerin ilgili

maddelerin büyük bir çoğunluğuna çok yüksek düzeyde katılım gösterdiklerini ve öğrencilerin sportmenlik davranışları algılama düzeylerinin yüksek olduğunu bildirmiştir. Yaş, ahlaki yargının zamanla gelişmesi nedeniyle dikkate alınması gereken en kritik değişkenlerden biridir (Ludwiczak ve Bronikowska, 2022). Spor ahlaki karakterinin gelişimi de kademeli bir büyüme sürecidir. İlkokul, ortaokul, üniversite ve sonrasında bireyler bilgi ve beceri biriktirdikçe ve değerlerini spor yoluyla zenginleştirip şekillendirdikçe öğrencilerin ahlaki karakterleri sürekli olarak yavaş yavaş şekillenir ve sabit kalır. Spora katılanların, spor ahlakı bilişi ve ahlaki uygulama yeteneği geliştikçe spor ahlakı karakteri de gelişir; yani spor ahlakı karakteri gelişme özelliği gösterir (Liu ve ark., 2023).

Katılımcıların kişilik özellikleri aile eğitim düzeyine göre karşılaştırıldığında On Maddeli Kişilik Ölçeği'nin hiçbir alt boyutunda anlamlı farklılık görülmemiştir. Araştırma bulgularımıza göre farklılık olmamasının olası sebebi benzer sosyo-kültürel çevrenin benzer psiko-sosyal süreçlerin veya benzer aile yapısından kaynaklanmasıdır. Örneklem grubumuzla benzerlik gösteren ve bu bulguyu destekleyen çalışmada Özkurt ve Alpay (2018) spor lisesi öğrencilerinin proaktif kişilik özelliklerine ilişkin görüşlerinin baba ve anne eğitim düzeyine göre farklılık göstermediğini bildirmiştir. Bulut (2023) Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin baba ve anne eğitim düzeyine göre farklılık göstermediğini bildirmiştir. Bu sonuçlar bulgularımızla örtüşse de literatürde aile eğitim düzeyinin kişilik özelliklerini etkilediğine dair bulgular da mevcuttur. Doğan (2021) spor lisesi öğrencilerinin kişilik özelliklerinin anne eğitim düzeyine göre Dışa Dönüklülük alt boyutunda ve baba eğitim düzeyine göre Dışa Dönüklülük ve Psikotizm alt boyutlarında anlamlı farklılık olduğunu bildirmiştir. Yetişkinlerin desteği ve iş birliği ve çevre tarafından üretilen öğretiler ve deneyimler psikolojik gelişimi etkileyen koşullardır. Aile, okul, medya ve toplumun kültürü kişilik yapılarının oluşmasında ve güçlenmesinde iş birliği yapar (Tintaya Condori, 2019).

Katılımcıların çok boyutlu sportmenlik yönelimleri aile eğitim düzeyine göre karşılaştırıldığında Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin hiçbir alt boyutunda anlamlı farklılık görülmemiştir. Bu durumun olası sebebi araştırma grubunun aile eğitim düzeyi farketmeksizin sportmenlik yönelimi konusunda farkındalıklarının yüksek olmasından kaynaklanmasıdır. Sporun teşvik ettiği varsayılan bir erdem, sportmenliktir (Ommudsen ve ark., 2003). Bu sebeple sporcularda sportmenlik algısının oluşması önemlidir. Çakır (2022) ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi dersinde sportmenlik davranış yönelimlerinin anne ve baba eğitim düzeyine göre farklılık göstermediğini bildirmiştir. Bu

bulguların aksine Yiğit (2021) spor lisesi öğrencilerinin sportmenlik yönelimlerinin anne eğitim düzeyine göre tüm alt boyutlarda ve baba eğitim düzeyine göre Sporda Sorumluluklara Bağlılık ve Rakibe Saygı alt boyutlarında farklılık gösterdiğini bildirmiştir. Anne eğitim düzeyi arttıkça bütün alt boyutlarda düşüş olduğunu yani anne eğitim düzeyi ortaokul ve lise olan spor lisesi öğrencilerinin, anne eğitim düzeyi ilkokul olan öğrencilere göre sportmenlik yönelimlerinin daha düşük olduğunu bildirmiştir. Baba eğitim seviyesi üniversite olan öğrencilerin bütün alt boyut ortalamalarında, baba eğitim seviyesi üniversite olmayan öğrencilere göre sportmenlik yönelimlerinin daha düşük olduğunu bildirmiştir. Bunun sebebi olarak eğitim düzeyi yüksek olan annelerin çocukları spor yerine eğitime daha fazla yönlendirmek isteyebilecekleri ve bu durumda çocukların müsabakalara daha az katılım göstermeleri, müsabakalarda üzerlerine düşen görevleri benimseyemediklerinden kurallara uymayıp yönetime ve rakibe saygı duymamalarına sebep olacağı şeklinde belirtilmiştir (Yiğit, 2021).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tez kapsamında sonuç olarak spor lisesi öğrencilerinin kişilik özelliklerinin orta ve yüksek düzey olduğu, sportmenlik yönelim düzeylerinin yüksek olduğu ve kişilik özellikleri ve sportmenlik yönelimleri üzerinde cinsiyet, yaş ve spor türünün etkili olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda spor lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri ile sportmenlik yönelimleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, kişiliği oluşturan yapısal unsurların sporcuların etik algılarını etkileyebileceğini gösterir. Sporcuların sportmenlik yönelimlerinin yüksek olması istenen bir durumdur. Çünkü adil oyun tutumu ve farkındalığına sahip olmak takımlarda saha içi ve saha dışı sosyal davranış ve ilişkileri etkiler. Dolayısıyla, antrenörler sporcuların kişilik özelliklerini belirleyerek potansiyel sporcuları takıma ve uygun mevki ve pozisyona dahil edebilir ve aynı zamanda sporcunun başarısızlık riskini de bir dereceye kadar en aza indirebilir. Üstelik antrenörler sporcuların kişilik özelliklerini bilerek maç sırasında daha kolay ve bilinçli bir şekilde onları yönlendirebilir. Ayrıca, fair play veya sportmenlik, günümüzde dünyanın her yerinde çok farklı şekillerde uygulanan bir kavramdır. Sporda fair play davranışının incelenmesi, toplumda ve yaşamda fair play davranışının gelişmesine ve güçlenmesine yol açabilir.

Bu doğrultuda elde edilen sonuçlara göre şu öneriler sunulabilir:

- Sporcuların kişilik özelliklerinin daha iyi anlaşılabilmesi ve sporcuların kişilik özelliklerine göre potansiyellerinin değerlendirilebilmesi için daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.
- Araştırmada kullanılan değişkenler (milli sporcu olma, lisanslı sporcu olma, spordan gelir elde etme, vs. gibi) çeşitlendirilerek değerlendirmeler yapılabilir.
- Spor lisesi dışında farklı liselerde aktif sporcular araştırmaya dahil edilebilir.
- Araştırmaya aileler ve antrenörler dahil edilerek değerlendirmeler yapılabilir.

7. KAYNAKÇA

- Allen, M.S., Greenlees, I., Jones, M.** 2011. An investigation of the five-factor model of personality and coping behaviour in sport. *Journal of Sports Sciences*, 29(8):841-850.
- Allen, M.S., Greenlees, I., Jones, M.** 2013. Personality in sport: A comprehensive review. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 6(1):184-208.
- Altın, Y., Altın, S.** 2022. Kişilik Özelliklerinin Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Davranışını Yordama Etkisi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 33(4):204-213.
- Atak, H.** 2013. On-Maddeli kişilik ölçeği'nin Türk kültürü'ne uyarlanması. *Noropsikiatri Arsivi*, 50:312-319.
- Barrick, M.R., Parks, L., Mount, M.K.** 2005. Self-monitoring as a moderator of the relationships between personality traits and performance. *Personnel Psychology*, 58(3):745-767.
- Basım, H.N., Çetin, F., Tabak, A.** 2009. Beş faktör kişilik özelliklerinin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarıyla ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63):20-34.
- Bergner, R.M.** 2020. What is personality? Two myths and a definition. *New Ideas in Psychology*, 57:100759.
- Brinkman, C.** 2013. The Big Five personality model and motivation in sport. *Doctoral Dissertation*, Miami University, Oxford, 3s.
- Bulut, A.** 2023. Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin kişilik özellikleri ile liderlik davranışlarına ilişkin öz algıları arasındaki ilişkilerin incelenmesi (bayburt üniversitesi örneği). *Yüksek Lisans Tezi*. Bayburt Üniversitesi, Bayburt, 58s.
- Bleidorn, W., Hopwood, C.J., Lucas, R.E.** 2018. Life events and personality trait change. *Journal Of Personality*, 86(1):83-96.
- Burgueño, R., Medina-Casabón, J.** 2020. Sport Education and sportsmanship orientations: An intervention in high school students. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(3):837.
- Caspi, A., Roberts, B.W., Shiner, R.L.** 2005. Personality development: Stability and change. *Annual. Review of. Psychology*, 56:453-484.
- Cohen, J.** 1988. *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (Second Edition). Lawrence Erlbaum Associates.
- Costa Jr, P.T., McCrae, R.R., Löckenhoff, C.E.** 2019. Personality across the life span. *Annual Review Of Psychology*, 70:423-448.

- Cruz, J., Ponseti, F.X., Sampaio, M., Gamito, J.M., Marques, A., Vinas, H., Borrueco, M., Carvalho, L., Garcia-Mas, A.** 2018. Effects of a Psychology-based training programme on football grassroots coaches upon young player's sportspersonship and disposition to cheat. *Revista de Psicologia del Deporte*, 27(3):23-27.
- Çakır, B.,** (2022). Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı, akran zorbalığı ve sportmenlik davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi (ağrı ili örneği). *Yüksek Lisans Tezi*. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı, 69s.
- Davis, C., Mogk, J.P.** 1994. Some personality correlates of interest and excellence in sport. *International Journal of Sport Psychology*. 25(2):131-143.
- Deaner, R.O., Balish, S.M., Lombardo, M.P.** 2016. Sex differences in sports interest and motivation: An evolutionary perspective. *Evolutionary Behavioral Sciences*, 10(2):73-97.
- Diener, E., Lucas, R.E.** 2019. Personality traits. *General psychology: Required reading*, 278s.
- Doğan, E.** 2021. Spor lisesinde okuyan öğrencilerin spora katılım güdülerinin ve kişilik özelliklerinin araştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*, Iğdır Üniversitesi, Iğdır, 51s.
- Doğan, T.** 2013. Beş faktör kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14(1):56-64.
- Dorak, F.** 2015. The relationship between personality and sportspersonship orientations. *The Anthropologist*, 19(3), 597-601.
- Egloff, B., Gruhn, A.J.** 1996. Personality and endurance sports. *Personality and Individual Differences*, 21(2):223-229.
- Emde, R.N., Hewitt, J.K.** 2001. *Infancy to early childhood: Genetic and environmental influences on developmental change*. Oxford University Press, 12s.
- Eraslan, M.** 2015. Spor bölümlerinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin kişilik özelliklerinin ve stresle başa çıkma stillerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(12):65-82.
- Estrada, J.A.C., González-Mesa, C.G., Méndez, J.M.** 2007. Sports participation and fair play. *Psicothema*, 19(1):57-64.
- Evans, D.E., Rothbart, M.K.** 2007. Developing a model for adult temperament. *Journal of Research in Personality*, 41(4):868-888.
- Eysenck, H.J., Wilson, G.** "Kişiliğinizi Tanıyın". Remzi Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, 1996. (In Turkish).
- Feist, J., Feist, G.J., Roberts, T.A.** 2006. Theories of personality.

- Gama, D.R., de Queiroz, M.A., Cordeiro, M.C., Eftimie, J.M., Vale, R.S.** 2020. Relationship between sportsmanship and personality traits of amateur electronic sportsmen from Rio de Janeiro. *RETOS-Neuvas Tendencias en Educacion Fisica. Deporte y Recreacion*, 38:537-542.
- Ghildiyal, R.** 2015. Role of sports in the development of an individual and role of psychology in sports. *Mens Sana Monographs*, 13(1):165-165.
- Goldstein, J.D., Iso-Ahola, S.E.** 2006. Promoting sportsmanship in youth sports: Perspectives from sport psychology. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 77(7):18-24.
- Güllü, S., Şahin, S.** 2018. Milli güreşçilerin sportmenlik yönelim düzeyleri üzerine bir araştırma. *Electronic Turkish Studies*, 13(18):705-718.
- Güngör, N.B., Kurtipek, S., Yenel, F.** 2022. Benlik Saygısı ve Sportmenlik Yönelimi Odağında Sporcu Öğrenciler Üzerine Bir Araştırma. *Journal of Global Sport and Education Research*, 5(2):118-127.
- Gürpınar, B., Kurşun, S.** 2013. Basketbolcuların ve futbolcuların sportmenlik yönelimleri. *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(1):171-176.
- Hess, M., Weller, C., Scheithauer, H.** 2015. Fairplayer. sport: Soziale Kompetenz und Fairplay spielerisch fördern: Ein Programm für das Fußballtraining mit 9-bis 13-Jährigen. Hogrefe Verlag GmbH & Company KG.
- Huminska-Lisowska, K., Chmielowiec, K., Stronska-Pluta, A., Chmielowiec, J., Suchanecka, A., Masiak, J., Michalowska-Sawczyn, M., Boron, A., Cieszczyk, P., Grzywacz, A.** 2023. Epigenetic analysis of the dopamine transporter gene *dat1* with a focus on personality traits in athletes. *International Journal of Molecular Sciences*, 24(10), 8931
- Karataş, E.Ö., Savaş, B.Ç., Karataş, Ö.** 2021. Beden eğitimi, spor ve oyunun sosyalleşme üzerine etkisi. *Kafkas Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1):1-16.
- Karabağ, B.** 2019. Spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin kişilik özellikleri, karar verme stilleri ve stresle başa çıkma stratejilerinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Bartın Üniversitesi, Bartın, 40s.
- Karataş, İ.** 2018. Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin kişilik özelliklerinin girişimcilik eğilimleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi: bartın üniversitesi örneği. *Yüksek Lisans Tezi*, Bartın Üniversitesi, Bartın, 34s.
- Kaya, A., Balay, R., Göçen, A.** (2012). The level of teachers' knowing, application and training need on alternative assessment and evaluation techniques *International Journal of Human Sciences*, 9(2):1303-5134.

- Kemarat, S., Theanthong, A., Yeemin, W., Suwankan, S.** 2022. Personality characteristics and competitive anxiety in individual and team athletes. *Plos One*, 17(1):e0262486.
- Koç, Y.** 2013. Beden Eğitimi Dersi Sportmenlik Davranışı Ölçeği (BEDSDÖ): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi* 15(1):96-114.
- Kovacs, M.** 2008. Relationship between personality and collegiate tennis rankings. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 40:209-210.
- Kristjánsson, K.** 2012. Selfhood, morality, and the five-factor model of personality. *Theory & Psychology*, 22(5):591-606.
- Küçük, V., Koç, H.** 2004. Psiko-sosyal gelişim süreci içerisinde insan ve spor ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9:1-11.
- Lemyre, P.N., Roberts, G.C., Ommundsen, Y.** 2002. Achievement goal orientations, perceived ability, and sportspersonship in youth soccer. *Journal of Applied Sport Psychology*, 14(2):120-136.
- Liu, C., Qu, G., Gao, R.** 2023. Defining sports moral character and clarifying its related concepts. *Frontiers in Sports and Active Living*, 5:1101377.
- Lopez, A., Santelices, O. (2012).** Personality characteristics of elite table tennis athletes of the Philippines: basis for a proposed recruitment program. *International Journal of Table Tennis Sciences*, 7, 1-4.
- Ludwiczak, M., Bronikowska, M.** 2022. Fair Play in a context of physical education and sports behaviours. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(4):2452.
- Mann, P.** 2017. Personality traits of athletes and nonathletes. *International Journal of Advanced Research and Development*, 2(5), 149-150.
- Marchese, F., Malagoli Lanzoni, I., Steca, P.** 2022. Personality traits and motives in table tennis players. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(17), 10715.
- Mathner, R.P., Martin, C.L., Tatum, S.A., Chouti, D.** 2010. The effects of a sportsmanship education program on the behavior of college intramural sports participants. *Recreational Sports Journal*, 34(2), 119-128.
- McCrae, R.R., Costa Jr, P.T.** 1989. Reinterpreting the Myers-Briggs type indicator from the perspective of the five-factor model of personality. *Journal of Personality*, 57(1):17-40.
- McCrae, R.R., John, O.P.** 1992. An introduction to the five-factor model and its applications. *Journal of Personality*, 60(2):175-215.

- Mosley, E., Laborde, S.** 2016. Performing under pressure: Influence of personality-trait-like individual differences. *Performance Psychology*, 291-314.
- Mount, M.K., Barrick, M.R., Scullen, S.M., Rounds, J.** 2005. Higher-order dimensions of the big five personality traits and the big six vocational interest types. *Personnel Psychology*, 58(2):447-478.
- Nicholls, A.R., Polman, R.C., Levy, A.R., Backhouse, S.H.** 2008. Mental toughness, optimism, pessimism, and coping among athletes. *Personality and Individual Differences*, 44(5):1182-1192.
- Nigg, J.T.** 2006. Temperament and developmental psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(3-4):395-422.
- Ommundsen, Y., Roberts, G.C., Lemyre, P.N., Treasure, D.** 2003. Perceived motivational climate in male youth soccer: Relations to social-moral functioning, sportspersonship and team norm perceptions. *Psychology of Sport and Exercise*, 4(4):397-413.
- Ozer, D.J., Benet-Martinez, V.** 2006. Personality and the prediction of consequential outcomes. *Annual Review. Psychology.*, 57:401-421.
- Ozkurt, B., Alpay, C.B.** 2018. Investigation of Proactive Personality Characteristics of the Students of High School of Physical Education and Sports through Various Variables. *Asian Journal of Education and Training*, 4(2), 150-155.
- Pehlivan, Z.,** 2004. Fair-play kavramının geliştirilmesinde okul sporunun yeri ve önemi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2):49-53.
- Piedmont, R.L., Hill, D.C., Blanco, S.** 1999. Predicting athletic performance using the five-factor model of personality. *Personality and Individual Differences*, 27(4):769-777.
- Piepiora, P.** 2021. Personality profile of individual sports champions. *Brain and Behavior*, 11(6), e02145.
- Piepiora, P., Kwiatkowski, D., Bagińska, J., Agouridas, D.** 2021. Sports level and the personality of American football players in Poland. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(24):13026.
- Pozo, P., Grao-Cruces, A., Perez-Ordas, R.** 2018. Teaching personal and social responsibility model-based programmes in physical education: A systematic review. *European Physical Education Review*, 24(1):56-75.
- Prieto, J.L.** 2017. Intervention to improve Young Footballers' Orientations to Sportsmanship. *Apunts. Educació Física i Esports*, (128):148.
- Redelmeier, D.A., Najeeb, U., Etchells, E.E.** 2021. Understanding patient personality in medical care: five-factor model. *Journal of General Internal Medicine*, 36:2111-2114.

- Rees, T., Hardy, L., Güllich, A., Abernethy, B., Côté, J., Woodman, T., Montgomery, H., Warr, C.** 2016. The great British medalists project: a review of current knowledge on the development of the world's best sporting talent. *Sports Medicine*, 46(8):1041-1058.
- Roberts, B.W., Mroczek, D.** 2008. Personality trait change in adulthood. *Current Directions In Psychological Science*, 17(1):31-35.
- Rohani, A.R.** 2017. A Survey of the Big Five Personality Traits Among Elementary Teachers.
- Scheithauer, H., Leppin, N., Hess, M.** 2020. Preventive interventions for children in organized team sport tackling aggression: Results from the pilot evaluation of "Fairplayer. Sport". *New directions for child and adolescent development*, 2020(173):49-63.
- Saygılı, G., Atay, E., Eraslan, M., Hekim, M.** 2015. Düzenli olarak spor yapan ve yapmayan öğrencilerin kişilik özellikleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(1):161-170.
- Serrano-Durá, J., Molina, P., Martínez-Baena, A.** 2021. Systematic review of research on fair play and sporting competition. *Sport, Education and Society*, 26(6):648-662.
- Sezen-Balçıklı, G.** 2010. Çok boyutlu sportmenlik yönelimi ölçeği 'nin türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 15(1):1-10.
- Sisli Ö.** 2023. Spor örgütü çalışanlarının spor markası tercih nedenleri üzerinde kişilik özelliklerinin etkisinin incelenmesi (ege bölgesi örneği). *Yüksek Lisans Tezi*, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, 39s.
- Stephan, Y., Sutin, A.R., Canada, B., Deshayes, M., Kekäläinen, T., Terracciano, A.** 2022. Five-factor model personality traits and grip strength: Meta-analysis of seven studies. *Journal of Psychosomatic Research*, 160:110961.
- Stewart, C.C.** 2014. Sportsmanship, gamesmanship, and the implications for coach education. *Strategies*, 27(5), 3-7.
- Suciu, N., Meliț, L.E., Mărginean, C.O.** 2021. A holistic approach of personality traits in medical students: an integrative review. *International Journal of Environmental Research And Public Health*, 18(23):12822.
- Sugiharto, W.** 2014. The effectiveness of fair play rewards in sportsmanship, fair play, and characters in u12 soccer game. *Scientific Committee Chair*, 343.
- Tabachnick, B.G., Fidell, L.S.** 2013. *Using multivariate statistics* (Sixth Edition). Pearson.

- Tazegül, Ü.** 2014. Sporun kişilik üzerindeki etkisinin araştırılması. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 25(1):537-544.
- Tintaya Condori, P.** 2019. Psicología y personalidad. *Revista De Investigación Psicológica*, (21):115-134.
- Tosunoğlu, F., Gökyürek, B., Okan, İ.** 2016. Personality Characteristics Of Sports Students By Sports Branches. *Niğde University Journal Of Physical Education And Sport Sciences*, 10(3):488-497
- URL-1**, 2023. <https://www.apa.org/topics/personality>. 8 Mayıs 2023
- URL-2**, 2023. <http://www.fairplayinternational.org/home>. 08 Mayıs 2023
- URL- 3**, 2023. <https://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/>. 08 Mayıs 2023
- Vallerand, R.J., Briere, N.M., Blanchard, C., Provencher, P.** 1997. Development and validation of the multidimensional sportspersonship orientations scale. *Journal of Sport & Exercise Psychology*. 19(2):197–206.
- Vallerand, R.J., Deshaies, P., Cuerrier, J.P., Briere, N.M., Pelletier, L.G.** 1996. Toward a multidimensional definition of sportsmanship. *Journal of Applied Sport Psychology*, 8(1):89-101.
- Vargas-Mendoza, N., Fregoso-Aguilar, T., Madrigal-Santillán, E., Morales-González, Á., Morales-González, J.A.** 2018. Ethical concerns in sport: when the will to win exceed the spirit of sport. *Behavioral Sciences*, 8(9):78.
- Verma, M., Kumar, R.** 2019. Development of Sportsmanship in Young Athlete. *Think India Journal*, 22(8), 208-212.
- Vidoni, C., Ward, P.** 2006. Effects of a dependent group-oriented contingency on middle school physical education students' fair play behaviors. *Journal of Behavioral Education*, 15:80-91.
- Yaffe, Y., Levental, O., Arey, D.L., Lev, A.** 2021. Morality and values in sports among young athletes: the role of sport type and parenting styles—a pilot study. *Frontiers in Psychology*, 12:618507.
- Yalçın, Y.G., Tek, T., Çetin, M.Ç.** 2020. Amatör olarak spor yapan üniversite öğrencilerinin sportmenlik yönelimlerinin incelenmesi. *Türk Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1):29-34.
- Yıldıran, İ.** 2004. Fair Play: Kapsamı, Türkiye'deki görünümü ve geliştirme perspektifleri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(4):3-16.
- Yıldız, M., Şenel, E., Yıldıran, I.** 2018. Prosocial and antisocial behaviors in sport: the roles of personality traits and moral identity. *Sport Journal*, 8(1), 5-17.

Zar, A., Reza, S.H., Ahmadi, F., Nikolaidis, P.T., Safari, M.A., Keshazarz, M.H., Ramsbottom, R. 2022. Investigating the Relationship between Big Five Personality Traits and Sports Performance among Disabled Athletes. *BioMed Research International*, 8072824.

Zorlu, E., Algün Doğu, G., Yıldız, A.B., Yılmaz, B. 2020. Atletizm branşındaki sporcuların kişilik özelliklerinin başarı motivasyonuna etkisinin incelenmesi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1):24-35.

EKLER

EK 1. Etik Kurul Kararı

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu
ETİK KURUL KARARI

TOPLANTI SAYISI
2023/05

KARAR SAYISI
07

TOPLANTI TARİHİ
30/03/2023

Kurulumuz 30.03.2023 tarihinde saat 10.00'da Kurul Başkanı Prof. Dr. Fulya BENZER Başkanlığında, aşağıda imzaları bulunan kurul üyelerinin katılımlarıyla toplanarak gündemdeki konuları görüşmüş ve aşağıdaki kararları almıştır.

KARAR NO 2023/05-07 Yüksek Lisans Öğrencisi Gökçe AVCU'nun 08/03/2023 tarihli ve 8183 sayılı başvurusuna istinaden;

Munzur Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Bölümünde Yüksek Lisans yapan Gökçe AVCU ve danışmanlığını yapan Dr. Öğr. Üyesi Murat ŞAKAR'a ait "**Spor Lisesi Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri ve Sportmenlik Yönelim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**" konulu çalışma etik kurulumuzda görüşülmüş olup; çalışmanın etik kurallara uygun olduğuna oy çokluğu ile karar verilmiştir.

Kararın gereği için Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı'na sunulmasına karar verilmiştir.

Kurul Üyeleri

Prof. Dr. Fulya BENZER (Kurul Başkanı)
Prof. Dr. Nuran ÇIKCIKOĞLU YILDIRIM (Üye)
Doç. Dr. Ebru YÜCE BABACAN (Üye) (Katılmadı)
Doç. Dr. Banu KUTLU (Üye)
Doç. Dr. Nazan GÜRARSLAN BAŞ (Üye)
Doç. Dr. Görkemli KAZAR (Üye) (Katılmadı)
Doç. Dr. Gönül ŞENER (Üye)
Doç. Dr. Nursel ALP DAL (Üye) (Katılmadı)
Dr. Öğr. Üyesi Bayram GÜNEŞ (Üye) (Katılmadı)
Dr. Öğr. Üyesi Eray Ekin SEZGİN (Üye)
Dr. Öğr. Üyesi Serkan GÜNDOĞDU (Üye)
Dr. Öğr. Üyesi Cihan PALANCI (Üye)
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Bahadır SANDIKÇI (Üye)
Dr. Öğr. Üyesi Akif BOZKIR (Üye)
Dr. Öğr. Üyesi Demet GÜLÇİÇEK (Üye) (Katılmadı)
Av. Serkan ERDOĞAN (Üye)

EK 2. Kurum İzin Kararı

T.C.
ELAZIĞ VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-79137285-605.01-76155802

12/05/2023

Konu : Araştırma İzni

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21/01/2020 tarih ve 81576613-10.06.02-E.1563890 (2020/2) sayılı genelgesi.,
b) Munzur Üniversitesi Rektörlüğü Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğünün 08/05/2023 tarih ve 2300014757 sayılı yazısı.

Danışmanlığını Dr. Öğr. Üyesi Murat ŞAKAR'ın yaptığı Munzur Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Gökçe AVCU'nun "Spor Lisesi Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri ve Sportmenlik Yönelim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" anket çalışmasına veri oluşturmak amacıyla yapacağı uygulamanın Müdürlüğümüze bağlı il merkezinde bulunan Kaya Karakaya Spor Lisesinde öğrenim gören öğrencilere yönelik uygulama çalışmasına veri toplamak için izin isteği ilgi (b) yazı ile Müdürlüğümüze bildirilmiştir.

Konu ile ilgili olarak İlgi (a) genelge çerçevesinde Müdürlüğümüz bünyesinde oluşturulmuş Bilimsel Araştırma İzin Değerlendirme Komisyonu 12.05.2023 tarihinde Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesi Ar-Ge Biriminde toplanarak başvuru hakkında gerekli incelemeyi yapmıştır. Söz konusu uygulamanın Müdürlüğümüze bağlı il merkezinde bulunan Kaya Karakaya Spor Lisesinde gerekli verilerin temin edilmesine yönelik gönüllülük esasına dayalı olarak, okul idaresinin de izni doğrultusunda çalışmaların, **ders saatleri dışında** eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde **16 Mayıs 2023 - 26 Mayıs 2023** tarihleri arasında uygulamaya dahil edilen konularla sınırlı kalma şartıyla gerçekleştirilmesi Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Mehmet YİĞİT
Milli Eğitim Müdürü

OLUR
İsmail ALSANCAK
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Cumhuriyet Mah. Lokman Hekim Sok.No: 8/2 23100 ELAZIĞ

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Bilgi için: İTALİ VHKİ

Unvan : Memur

Faks:4242333670

Telefon No : 0 (424) 238 50 24

E-Posta: elazigmem@meb.gov.tr

Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

İnternet Adresi: elazig.meb.gov.tr

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 3b6c-0dff-3f3f-a574-cc9d kodu ile teyit edilebilir.

EK 3. On Maddeli Kişilik Ölçeği

Aşağıda spora ilişkin bazı davranışları nasıl değerlendirdiğiniz ile ilgili ifadeler bulunmaktadır. Lütfen her bir ifadenin yanına, o ifadenin sizi tanımlama düzeyini dikkate alarak uygun gördüğünüz sütunu işaretleyiniz.	Hiç Katılmıyorum	Çoğunlukla Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Çoğunlukla Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Kendimi dışa dönük, istekli olarak görüyorum.							
2. Kendimi eleştirel, kavgacı olarak görüyorum.							
3. Kendimi güvenilir, özdisiplinli olarak görüyorum.							
4. Kendimi kaygılı, kolaylıkla hayal kırıklığına uğrayan olarak görüyorum.							
5. Kendimi yeni yaşantılara ve yeniliklere açık olarak görüyorum.							
6. Kendimi çekingen, sessiz olarak görüyorum.							
7. Kendimi sempatik, sıcak olarak görüyorum.							
8. Kendimi altüst olmuş, dikkatsiz olarak görüyorum.							
9. Kendimi sakin, duygusal olarak dengeli görüyorum.							
10. Kendimi geleneksel, yaratıcı olmayan olarak görüyorum.							

EK 4. Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği

Aşağıda sizlerin sportmenlik davranışlarınızı belirlemeye yönelik bazı cümleler verilmiştir. Lütfen her bir ifadeyi okuyarak, bunlardan size uygunluk derecesine göre uygun olan sütunu işaretleyiniz.	Hiçbir Zaman	Nadiren	Ara Sıra	Çoğu Zaman	Her Zaman
11. Maçı kaybetsem de rakibimi tebrik ederim.					
12. Bir yenilgiden sonra rakip takım antrenörü ile tokalaşırım.					
13. Bir yarışmadan sonra rakibimi iyi performansından dolayı kutlarım.					
14. Galip geldiğimde bile, kaybeden rakibimin gayretini takdir ederim					
15. Kazansam da kaybetsem de rakibimle tokalaşırım					
16. Hakem kararlarına uyarım.					
17. Oyun kurallarına saygı duyar ve uyarım					
18. Yaptığım sporun tüm kurallarına mutlaka uyarım					
19. Hatalı karar verdiğinde bile hakeme saygımı kaybetmem.					
20. Hakemler dışında, resmi maç/saha görevlilerinin uyarılarını da dinlerim.					
21. Kaybedeceğimden emin olsam bile maçta elimden gelen çabayı gösteririm.					
22. Maçta çok hata yapsam bile mücadeleyi bırakmam					
23. Eksikliklerimi gidermek için neler yapacağımı düşünürüm					
24. Tüm antrenmanlara katılmak benim için önemlidir.					
25. Antrenmanlarda elimden gelen her şeyi yaparım.					
26. Yere düşen rakibimin kalkmasına yardım için elimi uzatırım					
27. Eğer elimden gelirse, haksız bir şekilde oyundan atılmak üzere olan rakibimin oyunda kalması için hakemle konuşurum					
28. Rakibim sakatlandığında, yardım alabilmesi için hakemden oyunu durdurmasını isterim					
29. Rakibim haksız yere cezalandırılırsa bu durumu düzeltmeye çalışırım					
30. Rakibim spor malzemelerini unutmuşsa yedeklerimi ona ödünç veririm.					

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER		
Adı Soyadı		Gökçe AVCU
EĞİTİM BİLGİLERİ		
Derece	Eğitim Birimi	Yıl
Lisans	Fırat Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü	2007-2011

